

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
Επισκόπηση Νομολογίας (Νοέμβριος 2024 – Ιανουάριος 2025)

Επιμ.: Έρρικα Κ. Λόραμ

Άρθρο 3 – Απαγόρευση βασανιστηρίων

Υπόθεση Παναγιωτόπουλος κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 44758/20), απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2025
αστυνομική βία – Ρομά – αναποτελεσματική έρευνα – φυλετικές διακρίσεις

Οι τρεις προσφεύγοντες, ο Αθανάσιος Παναγιωτόπουλος, ο Ιωάννης Μπέκος και ο Βασίλειος Λουκάς, είναι Ρομά, Έλληνες υπήκοοι. Σε ένα περιστατικό, που έλαβε χώρα το 2016, συνελήφθησαν όταν, μετά από καταδίωξη της Αστυνομίας, το αυτοκίνητό τους συγκρούστηκε με εκείνο της Αστυνομίας. Παρόλο που κατά τη σύλληψή τους οι προσφεύγοντες δεν αντέδρασαν και ξάπλωσαν κάτω, οι αστυνομικοί άσκησαν σωματική βία και προέβησαν σε ρατσιστικά σχόλια. Υπέστησαν επίσης βία και κατά την ανάκρισή τους στο Α.Τ. Άνω Λιοσίων, προκειμένου να ομολογήσουν τη διάπραξη ποινικών αδικημάτων αλλά και το όνομα του οδηγού που διέφυγε της σύλληψης. Ο πρώτος προσφεύγων νοσηλεύτηκε για δέκα ημέρες στην εντατική μονάδα του Θριάσιου Νοσοκομείου με καρδιακή προσβολή και τραύματα στα γεννητικά του όργανα.

Το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι, σε επιστολή του προς τον Αναπληρωτή Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, την Εισαγγελία Αθηνών και την Αστυνομική Διεύθυνση Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας, ζήτησε να διενεργηθεί προκαταρκτική εξέταση και ΕΔΕ και να διαταχθεί ιατροδικαστική εξέταση. Σε δεύτερη επιστολή του ζήτησε την ποινική δίωξη των αστυνομικών για πράξεις βασανιστηρίων με ρατσιστικά κίνητρα.

Οι καταγγελίες των προσφευγόντων αφορούσαν παραβιάσεις των ουσιαστικών και διαδικαστικών πτυχών του άρθρου 3. Το Δικαστήριο εξέτασε καταρχάς εάν οι καταγγελίες των προσφευγόντων για κακομεταχείριση διερευνήθηκαν επαρκώς από τις αρχές¹. Συνόψισε τις γενικές αρχές σχετικά με την αποτελεσματικότητα μιας έρευνας που απαιτείται σύμφωνα με το άρθρο 3 και εκτίθενται στην υπόθεση *Bouyid κατά Βελγίου*².

Επανέλαβε ότι η συμμόρφωση προς τις διαδικαστικές απαιτήσεις του άρθρου 3 αξιολογείται λαμβάνοντας υπόψη διάφορες παραμέτρους, όπως η επάρκεια των μέτρων έρευνας, η συμμετοχή του θύματος και η ανεξαρτησία της έρευνας, οι οποίες είναι αλληλένδετες, χωρίς η κάθε μία απ' αυτές να είναι αυτοσκοπός. Με τα κριτήρια αυτά εξετάζεται ο βαθμός αποτελεσματικότητας της έρευνας. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ως κρίσιμα τα εξής:

Η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση έλαβε χώρα στο πλαίσιο αστυνομικής επιχείρησης. Τα ιατρικά στοιχεία, οι φωτογραφίες και οι καταγγελίες των προσφευγόντων που υποβλήθηκαν στις αρμόδιες αρχές δημιούργησαν εύλογες υποψίες ότι οι τραυματισμοί τους θα μπορούσαν να είχαν προκληθεί από αστυνομική βία. Κατά συνέπεια, οι ελληνικές αρχές είχαν την υποχρέωση να διεξάγουν αποτελεσματική έρευνα των καταγγελιών των προσφευγόντων.

Μετά από την καταγγελία των προσφευγόντων διενεργήθηκε αρχικά προκαταρκτική διοικητική εξέταση από την Αστυνομική Διεύθυνση Αερολιμένα Αθηνών και στη συνέχεια ΕΔΕ από τη Γενική Διεύθυνση Αττικής, που εξέδωσε πόρισμα στις 10 Αυγούστου 2017. Ο Συνήγορος του Πολίτη υπέβαλε τις παρατηρήσεις του στις 22 Μαρτίου 2021. Εν τω μεταξύ, η ποινική έρευνα, που ξεκίνησε στις 10

¹. Βλ. ΕΔΔΑ *El-Masri κατά Πρόην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας* (Προσφυγή Νο 39630/09), απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, *Kaverzin κατά Ουκρανίας* (Προσφυγή Νο 23893/03), απόφαση της 15ης Μαΐου 2012, *Baklanov κατά Ουκρανίας* (Προσφυγή Νο 44425/08), απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2013, *Dzhulay κατά Ουκρανίας* (Προσφυγή Νο 24439/06), απόφαση της 3ης Απριλίου 2014, *Chinez κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή Νο 2040/12), απόφαση της 17ης Μαρτίου 201, *Yaroshovets κατά Ουκρανίας* (Προσφυγή Νο 74820/10) απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015.

². Προσφυγή Νο 23380/09, απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

Ιανουαρίου 2017, ολοκληρώθηκε με διάταξη του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών στις 20 Δεκεμβρίου 2019.

Αναφορικά με την ανεξαρτησία της έρευνας, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τον ισχυρισμό των προσφευγόντων ότι η προκαταρκτική διοικητική έρευνα δεν ήταν ανεξάρτητη, καθώς είχε ανατεθεί στην Αστυνομική Διεύθυνση Αερολιμένα Αθηνών, υπηρεσία που υπάγεται στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, που είναι η ίδια υπηρεσία που υπηρετούσαν οι κατηγορούμενοι. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι, εάν πράγματι οι αστυνομικοί που διενήργησαν την έρευνα υπάγονταν στην ίδια ιεραρχία με τους αστυνομικούς που ήταν αντικείμενο της έρευνας, τότε προκύπτουν σοβαρές αμφιβολίες για την ικανότητά τους να διεξάγουν ανεξάρτητη έρευνα³.

Όσον αφορά την ΕΔΕ, το Δικαστήριο σημείωσε ότι διεξήχθη από ειδική υπηρεσία της Αστυνομίας και εποπτεύθηκε από ανεξάρτητη αρχή. Το γεγονός αυτό ενίσχυε το επίπεδο ανεξαρτησίας της έρευνας⁴. Τέλος, δεν αμφισβητήθηκε η ανεξαρτησία της ποινικής έρευνας, ούτε υποβλήθηκε καταγγελία σχετικά με αυτήν.

Αξιολογώντας την επάρκεια της έρευνας, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι δεν διατάχθηκε ιατροδικαστική έρευνα παρά το επανειλημμένο αίτημα των προσφευγόντων. Σχετικό αίτημα υποβλήθηκε επίσης από τον πρώτο προσφεύγοντα κατά την παραμονή του στο νοσοκομείο, το οποίο διαβιβάστηκε στις αρμόδιες αρχές. Σημείωσε επίσης ότι η υποχρέωση των αρχών για διενέργεια ιατροδικαστικής εξέτασης ενεργοποιείται ανεξαρτήτως τυχόν αιτήματος, δεδομένης της μαρτυρίας των προσφευγόντων ότι ξυλοκοπήθηκαν από αστυνομικούς και των τραυμάτων τους, όπως αυτά απεικονίζονται στις φωτογραφίες που λήφθηκαν την επομένη της σύλληψής τους. Εντούτοις, δεν παραγγέλθηκε ιατροδικαστική εξέταση. Το πόρισμα της ΕΔΕ κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγοντες δεν ζήτησαν να υποβληθούν σε ιατροδικαστική εξέταση, συμπέρασμα που επικρίθηκε από τον Συνήγορο του Πολίτη. Τα μόνα ιατρικά έγγραφα της δικογραφίας αφορούσαν τον πρώτο προσφεύγοντα που νοσηλεύθηκε και συντάχθηκαν μετά από την έξοδό του από το νοσοκομείο. Τα έγγραφα αυτά δεν υποκαθιστούν την ιατροδικαστική έκθεση. Η παράλειψη αυτή δεν άρθηκε ούτε στο μεταγενέστερο στάδιο της ΕΔΕ ή της ποινικής έρευνας. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως τονίσει ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι εξαιρετικά σημαντικό να εξετάζεται ιατρικά ο συλληφθείς προτού τεθεί υπό αστυνομική κράτηση. Κάτι τέτοιο, αφενός, διασφαλίζει ότι ο συλληφθείς είναι ικανός να ανακριθεί από την Αστυνομία και, αφετέρου, επιτρέπει στην εναγόμενη Κυβέρνηση να παρέχει εύλογες εξηγήσεις για τα εν λόγω τραύματα⁵.

Επίσης, οι εκθέσεις των εθνικών αρχών που συντάχθηκαν, είτε κατά τη διάρκεια της διοικητικής έρευνας, είτε κατά τη διάρκεια της ποινικής έρευνας, δεν παρείχαν επαρκείς εξηγήσεις για τους τραυματισμούς των προσφευγόντων και, ιδίως, για τον τραυματισμό του πρώτου προσφεύγοντα, τον οποίο το νοσοκομείο τον χαρακτήρισε ως τραυματισμό από «αιχμηρό όργανο» στο όσχεο. Κατά το Δικαστήριο, ένας τέτοιος τραυματισμός δεν μπορεί να προκλήθηκε από τον ίδιο τον προσφεύγοντα που φέρεται να πήδηξε από μια γέφυρα ή κατά την αντίστασή του στη σύλληψη, όπως αναφέρεται στις σχετικές εκθέσεις. Οι εν λόγω εκθέσεις αναφέρουν απλώς ότι οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν τραυματιστεί κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης του αυτοκινήτου τους, κατά την προσπάθειά τους να διαφύγουν από τον τόπο της σύγκρουσης, κατά την πτώση από γέφυρα ή λόγω αντίστασης κατά της σύλληψης, χωρίς να παρέχουν όμως εξηγήσεις ή περιγραφή των τραυματισμών. Σημειώνεται επίσης ότι οι αστυνομικοί κατέθεσαν ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν στο αστυνομικό τμήμα εμφανή τραύματα, όμως οι καταθέσεις αυτές έρχονται σε αντίθεση με τις φωτογραφίες του δεύτερου και του τρίτου προσφεύγοντα, που λήφθηκαν από τον εκπρόσωπό τους πέντε ημέρες μετά από τη σύλληψή τους και οι οποίες δείχνουν μώλωπες στο πρόσωπο του τρίτου. Συνεπώς, το Δικαστήριο σημειώνει ότι προσβλήθηκε η αξιοπιστία των καταθέσεων των αστυνομικών, χωρίς όμως να υπάρχει καμία σχετική αναφορά στις διάφορες εκθέσεις.

Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι δεν συμμετείχαν επαρκώς στην έρευνα, καθώς δεν είχαν πρόσβαση στα έγγραφα που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο της ΕΔΕ, παρά μόνο κατά τη διαδικασία ενώπιον του

³. Βλ. ΕΔΔΑ *Durdevic κατά Κροατίας* (Προσφυγή No 52442/09), απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2011.

⁴. Βλ. ΕΔΔΑ *Zelilof κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 17060/03), απόφαση της 24ης Μαΐου 2007.

⁵. Βλ. ΕΔΔΑ *Andersen κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 42660/11), απόφαση της 26ης Απριλίου 2018.

Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο σημείωνε ότι, εν προκειμένω, προκύπτει από τα στοιχεία που έχει ενώπιόν του ότι οι προσφεύγοντες δεν συμμετείχαν στην έρευνα στον βαθμό που ήταν αναγκαίος για να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους. Η δημοσιοποίηση αστυνομικών εκθέσεων και αποδεικτικού υλικού μπορεί να περιλαμβάνει ευαίσθητα ζητήματα με επιζήμιες συνέπειες για ιδιώτες ή για άλλες έρευνες. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί αυτονόητο ότι ένα θύμα ή οι συγγενείς του μπορούν να έχουν πρόσβαση στη σχετική έρευνα, όταν αυτή εξελίσσεται. Η πρόσβαση αυτή μπορεί να δοθεί σε άλλα στάδια των διαδικασιών και οι ανακριτικές αρχές δεν είναι υποχρεωμένες να ικανοποιούν κάθε αίτημα για ένα συγκεκριμένο μέτρο κατά τη διάρκεια της έρευνας⁶.

Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλές ελλείψεις σε όλα τα στάδια της έρευνας, την έλλειψη ιατροδικαστικής εξέτασης, τις αντιθέσεις στις καταθέσεις των αστυνομικών – οι οποίες θέτουν υπό αμφισβήτηση την πληρότητα της έρευνας – και τη διάρκεια της ποινικής και της διοικητικής έρευνας, απέρριψε την ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης σχετικά με την έλλειψη της ιδιότητας του θύματος των προσφευγόντων και διαπίστωσε παραβίαση της διαδικαστικής πτυχής του άρθρου 3.

Παραβίαση άρθρου 3 (διαδικαστική πτυχή).

Στη συνέχεια, προχώρησε στην εξέταση της καταγγελλόμενης παραβίασης της ουσιαστικής πτυχής του άρθρου 3. Αναφορικά με τον πρώτο προσφεύγοντα, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι, σύμφωνα με τα έγγραφα του νοσοκομείου, είχε υποστεί τραύμα δέκα εκατοστών στο όσχεο. Οι εξηγήσεις που δόθηκαν κατά τη διάρκεια της επίσημης έρευνας περί πρόκλησης των τραυμάτων ως αποτέλεσμα της πτώσης από τη γέφυρα ή του τροχαίου ή κατά την προσπάθεια αντίστασης στη σύλληψη, δεν κρίθηκαν πειστικές για την αιτιολόγηση του συγκεκριμένου τραύματος, το οποίο εκ της φύσης του δεν θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα των ανωτέρω περιστάσεων. Αντιθέτως, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του την εξήγηση του ιατροδικαστή, ότι ο τραυματισμός αυτός προκλήθηκε πιθανότατα από αιχμηρό άκρο κιγκλιδώματος, κατά την προσπάθεια του προσφεύγοντος να σκαρφαλώσει πάνω από έναν φράκτη. Θεωρεί την εξήγηση αυτή ως εύλογη. Επιπλέον, δεν παραβλέπει το γεγονός ότι ο πρώτος προσφεύγων δεν έδωσε στην κατάθεσή του λεπτομέρειες σχετικά με τις ακριβείς συνθήκες της καταγγελλόμενης κακομεταχείρισής του που είχε ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό του. Ο τρίτος προσφεύγων δήλωσε ότι ο δεύτερος προσφεύγων δέχθηκε επίθεση με στυλό κατά τη μεταφορά του στο αστυνομικό τμήμα. Ωστόσο, κανείς από τους προσφεύγοντες δεν πρόβαλε τέτοιον ισχυρισμό σε κάποιο στάδιο των εθνικών ερευνών. Ο πρώτος προσφεύγων, συνεπώς, δεν παρέσχε αναλυτικές εξηγήσεις και λεπτομέρειες για την κακομεταχείριση που καταγγέλλει και προκύπτουν ανακολουθίες στους ισχυρισμούς των προσφευγόντων αναφορικά με τον συγκεκριμένο τραυματισμό. Λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποδείξει, πέραν πάσας αμφιβολίας, ότι ο εν λόγω τραυματισμός ήταν αποτέλεσμα κακομεταχείρισης εκ μέρους των αστυνομικών.

Αναφορικά με τον πόνο στο στήθος του πρώτου προσφεύγοντα και την υποκείμενη καρδιακή πάθηση που περιγράφεται στην ανωτέρω ιατρική πραγματογνωμοσύνη, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι δεν είχε σχέση με το καταγγελλόμενο περιστατικό καθότι μια τέτοια κατάσταση δεν θα μπορούσε να προκληθεί από κακομεταχείριση, καθώς για να εμφανιστούν τα σχετικά συμπτώματα απαιτείται η πάροδος μηνών ή και χρόνων.

Τέλος, όσον αφορά τα υπόλοιπα τραύματα του πρώτου προσφεύγοντα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι, σύμφωνα με την ιατροδικαστική γνωμάτευση, έφερε εκδορές στη δεξιά περιοχή της αυχενικής μοίρας της σπονδυλικής στήλης και στο δεξί ρουθούνι, καθώς και εκχύμωση κάτω από το αριστερό βλέφαρο. Σύμφωνα με τον ιατροδικαστή, ο πρώτος τραυματισμός ήταν συμβατός με το γεγονός ότι ο πρώτος προσφεύγων είχε υποστεί κεφαλοκλείδωμα, προκειμένου να ακινητοποιηθεί. Τα τραύματά του στο πρόσωπο συνάδουν με τη δική του αφήγηση περί κακομεταχείρισης και βίας που υπέστη στον λαιμό και στο κεφάλι του.

Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τη γνώμη του ιατροδικαστή ότι ούτε το αυτοκινητιστικό ατύχημα ούτε η πτώση του προσφεύγοντα από τη γέφυρα θα μπορούσε να προκαλέσει τα τραύματα στον πρώτο προσφεύγοντα. Θεώρησε εύλογη την εξήγηση της εναγόμενης Κυβέρνησης, ότι τα τραύματα στον αυχένα και το πρόσωπο του πρώτου προσφεύγοντα θα μπορούσαν να είναι αποτέλεσμα της βίας που ασκήθηκε εναντίον του λόγω της αντίστασής του στη σύλληψη. Σημείωσε, όμως, ότι οι προσφεύγοντες

⁶. Βλ. ΕΔΔΑ *Stevan Petrovic κατά Σερβίας* (Προσφυγή No 6097/16), απόφαση της 20ής Απριλίου 2021.

διαφώνησαν έντονα ότι αντιστάθηκαν κατά τη σύλληψή τους στο μπαλκόνι. Όσον αφορά τον ισχυρισμό της εναγόμενης Κυβέρνησης, ότι η βία που ασκήθηκε από την Αστυνομία ήταν απολύτως αναγκαία εξαιτίας της συμπεριφοράς του πρώτου προσφεύγοντα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι η έρευνα των εθνικών αρχών δεν διευκρίνισε το είδος και το επίπεδο της βίας που χρησιμοποιήθηκε εναντίον των προσφευγόντων και δεν εξέτασε το ζήτημα του κατά πόσον η χρήση βίας ήταν απολύτως αναγκαία υπό τις περιστάσεις. Τα συμπεράσματα της έρευνας που βασίστηκαν εξ ολοκλήρου στις καταθέσεις των αστυνομικών, συμπεριλαμβανομένων και των καταθέσεων των αστυνομικών που φέρονται να άσκησαν βία κατά των προσφευγόντων, απέτυχαν να προσδιορίσουν την ακριβή αλληλουχία των γεγονότων, τις συγκεκριμένες τεχνικές που εφαρμόστηκαν και πώς αυτές συσχετίζονται με τις συγκεκριμένες ενέργειες του πρώτου προσφεύγοντα.

Παραβίαση άρθρου 3 (ουσιαστική πτυχή) για τον πρώτο προσφεύγοντα.

Όσον αφορά τον δεύτερο προσφεύγοντα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι, ελλείψει ιατρικών εγγράφων, τα μοναδικά αποδεικτικά στοιχεία που είχε στη διάθεσή του ήταν οι φωτογραφίες που τράβηξε ο δικηγόρος τους την επομένη της ημέρας που αφέθηκαν ελεύθεροι οι προσφεύγοντες, δηλαδή στις 13 Οκτωβρίου 2016 (η γνησιότητα των οποίων δεν αμφισβητείται από την εναγόμενη Κυβέρνηση), και η ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη που διατάχθηκε χρόνια αργότερα από τα πολιτικά δικαστήρια, στα οποία προσέφυγε ο πρώτος προσφεύγων. Σημείωσε επίσης ότι, οι φωτογραφίες που λήφθηκαν από την Αστυνομία της επομένη της σύλληψης των προσφευγόντων, πάνω στις οποίες ο ιατροδικαστής βασίστηκε κατά τη διενέργεια της πραγματογνωμοσύνης που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας στα αστικά δικαστήρια, δεν τέθηκαν στη διάθεσή του. Επομένως, το Δικαστήριο, κατά την εξέταση της καταγγελλόμενης παραβίασης του ουσιαστικού σκέλους του άρθρου 3, βασίστηκε αναγκαστικά στις φωτογραφίες που είχε στη διάθεσή του και στην ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη.

Ο δεύτερος προσφεύγων, βάσει των φωτογραφιών, δεν έφερε εμφανή τραύματα. Σύμφωνα με την ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη, έφερε μια μικρή εκδορά 0,5 εκατοστών στο δεξί ζυγωματικό, μια εκδορά στη δεξιά περιοχή και μια στην αριστερή περιοχή της αυχενικής μοίρας της σπονδυλικής στήλης, ευρήματα συμβατά με το καταγγελλόμενο κεφαλοκλείδωμα. Οι κακώσεις αυτές διαπιστώνονται συχνά σε συλληφθέντες που αντιστέκονται κατά τη σύλληψή τους και ακινητοποιούνται.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ανωτέρω κακώσεις δεν αρκούν για να φτάσουν στο όριο σοβαρότητας που απαιτεί το άρθρο 3. Ειδικότερα, οι φωτογραφίες δεν έδειξαν κάποιο τραύμα στον δεύτερο προσφεύγοντα και η ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη ανέφερε μόνο κάποιες μικρές εκδορές. Ελλείψει λεπτομερούς αφήγησης του δεύτερου προσφεύγοντα για το πώς προκλήθηκαν οι εκδορές αυτές, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι δεν αποτελούσαν αποδεικτικά στοιχεία ικανά να μεταθέσουν το βάρος απόδειξης στην εναγόμενη Κυβέρνηση. Λαμβάνοντας υπόψη την ανωτέρω διαπίστωση, ότι δεν διεξήχθη αποτελεσματική έρευνα, το Δικαστήριο δεν δύναται να συμπεράνει εάν ο δεύτερος προσφεύγων υπέστη κακομεταχείριση από του αστυνομικούς. Κατά συνέπεια, κατέληξε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του ουσιαστικού σκέλους του άρθρου 3 αναφορικά με τον δεύτερο προσφεύγοντα.

Μη παραβίαση άρθρου 3 (ουσιαστική πτυχή) για τον δεύτερο προσφεύγοντα.

Όσον αφορά στον τρίτο προσφεύγοντα, το Δικαστήριο σημείωσε ότι – όπως και για τον δεύτερο προσφεύγοντα – θα πρέπει να βασιστεί στις φωτογραφίες που τράβηξε ο δικηγόρος του στις 14 Οκτωβρίου 2016 και στην έκθεση της ιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης που διενεργήθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον των αστικών δικαστηρίων που προσέφυγε ο πρώτος προσφεύγων.

Σύμφωνα με τις εν λόγω φωτογραφίες, ο τρίτος προσφεύγων έφερε μώλωπες κάτω από τα μάτια του. Η ιατροδικαστική έκθεση που βασίστηκε στις φωτογραφίες της Αστυνομίας ανέφερε ένα τραύμα αριστερά της μετωπικής περιοχής του προσώπου, μια εκχύμωση κάτω από το δεξί μάτι, μια εκχύμωση κάτω από το αριστερό βλέφαρο και εκχυμώσεις στο κάτω χέιλος. Οι τραυματισμοί αυτοί, που απεικονίζονται στις φωτογραφίες που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, αποτελούν, εκ πρώτης όψεως, αποδεικτικά στοιχεία ικανά να μεταθέσουν στην εναγόμενη Κυβέρνηση το βάρος απόδειξης και παροχής εξηγήσεων για το πώς και πότε προκλήθηκαν οι τραυματισμοί του τρίτου προσφεύγοντα. Εν προκειμένω, η εναγόμενη Κυβέρνηση, στις παρατηρήσεις της, αναφέρθηκε στα πορίσματα της ΕΔΕ

και της ποινικής έρευνας, τα οποία απέδωσαν τους τραυματισμούς των προσφευγόντων είτε στην προσπάθειά τους να διαφύγουν πηδώντας από μια γέφυρα είτε στο τροχαίο ατύχημα που ενεπλάκησαν είτε στην αναγκαία βία που χρησιμοποίησαν οι αστυνομικοί στην προσπάθειά τους να τους συλλάβουν, καθώς αντιστάθηκαν στη σύλληψή τους.

Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τις εξηγήσεις της εναγόμενης Κυβέρνησης και εκτίμησε ότι ήταν εύλογη η εξήγηση που δόθηκε για τον τρίτο προσφεύγοντα, ότι δηλαδή τα τραύματά του οφείλονταν στην αντίστασή του κατά τη σύλληψη. Όμως, θεώρησε ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν απέκρουσε τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων για χρήση υπερβολικής βίας κατά τη σύλληψή τους. Συνεπώς, συμπέρανε ότι ο τρίτος προσφεύγων υπέστη απάνθρωπη μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3.

Παραβίαση άρθρου 3 (ουσιαστική πτυχή) για τον τρίτο προσφεύγοντα.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τυχόν παραβίαση του άρθρου 3 σε συνδυασμό με το άρθρο 14. Είχε ήδη διαπιστώσει ότι οι ελληνικές αρχές παραβίασαν το άρθρο 3, αποτυγχάνοντας να διεξάγουν αποτελεσματική έρευνα για την κακομεταχείριση που κατήγγειλαν οι προσφεύγοντες. Για τους ίδιους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω κατά την εξέταση της παραβίασης του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3, η υποχρέωση των αρχών να διεξάγουν αποτελεσματική έρευνα για πιθανά ρατσιστικά κίνητρα για την κακομεταχείριση που κατήγγειλαν οι προσφεύγοντες προέκυψε από τη στιγμή που αυτοί κατήγγειλαν ότι η κακομεταχείρισή τους από τους αστυνομικούς οφειλόταν στην εθνικότητά τους καταγωγή.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο θεώρησε ότι το καθήκον των αρχών να ερευνήσουν τυχόν ρατσιστικά κίνητρα για τη βία αποτελούσε διαδικαστική υποχρέωση που απέρρεε από το άρθρο 3. Παράλληλα, το καθήκον αυτό πορευόταν από το άρθρο 14 της Σύμβασης, που όριζε τη διασφάλιση των θεμελιωδών αρχών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 3 χωρίς διακρίσεις. Λόγω της αλληλοεπίδρασης των δύο αυτών διατάξεων, ζητήματα όπως αυτά της παρούσας υπόθεσης μπορούν να εξεταστούν υπό το πρίσμα της μίας από τις δύο διατάξεις ή μπορεί να απαιτείται εξέτάσή τους βάσει και των δύο διατάξεων. Αυτό αποφασίζεται σε κάθε περίπτωση βάσει των γεγονότων της υπόθεσης και ανάλογα με τους ισχυρισμούς που διατυπώνονται. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο θεώρησε ότι έπρεπε να εξετάσει χωριστά την καταγγελία ότι υπήρξε επίσης παράλειψη έρευνας πιθανού αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των καταγγελλόμενων ρατσιστικών συμπεριφορών και της καταγγελλόμενης κακομεταχείρισης.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι προσφεύγοντες επανειλημμένα υποστήριξαν ενώπιον των ανακριτικών αρχών ότι η κακομεταχείρισή τους οφειλόταν στην εθνικότητά τους καταγωγή. Εν όψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι ανακριτικές αρχές είχαν στη διάθεσή τους επαρκείς πληροφορίες ώστε να ερευνήσουν πιθανά ρατσιστικά κίνητρα για την κακομεταχείριση που κατήγγειλαν οι προσφεύγοντες.

Από το υλικό της δικογραφίας δεν προέκυπτε με σαφήνεια εάν πράγματι εξετάστηκαν πιθανά ρατσιστικά κίνητρα των αστυνομικών. Δεν προέκυπτε εάν οι ανακριτικές αρχές ερεύνησαν τις καταγγελίες των προσφευγόντων ότι υπέστησαν λεκτική κακοποίηση ή εάν έγινε κάποια έρευνα για το κατά πόσον οι εν λόγω αστυνομικοί είχαν εμπλακεί και προηγουμένως σε παρόμοια περιστατικά ή εάν είχαν κατηγορηθεί στο παρελθόν για ρατσισμό κατά των Ρομά. Ούτε διαπιστώθηκε ότι έγινε κάποια έρευνα για τον τρόπο με τον οποίο οι αστυνομικοί εκτελούσαν τα καθήκοντά τους όταν είχαν να κάνουν με εθνικές μειονοτικές ομάδες.

Επομένως, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι αρχές δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωσή τους, βάσει του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, να διερευνήσουν εάν υπήρξε διακριτική μεταχείριση στα επίμαχα περιστατικά. Απέρριψε την ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης σχετικά με έλλειψη της ιδιότητας του θύματος των προσφευγόντων και διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 υπό τη διαδικαστική του πτυχή.

Παραβίαση άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε σε κάθε προσφεύγοντα ως αποζημίωση για τη θετική βλάβη που υπέστησαν το ποσό των 120 ευρώ και για την ηθική βλάβη το ποσό των 20.000 ευρώ στον πρώτο και στον τρίτο προσφεύγοντα και το ποσό των 12.000 ευρώ στον δεύτερο προσφεύγοντα.

Υπόθεση Α.Ρ.Ε. κατά Ελλάδα (Προσφυγή Νο 15783/21), απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2025

επαναπροώθηση χωρίς εξέταση αιτήματος ασύλου – συστηματικές επαναπροωθήσεις (pushbacks) στην Τουρκία

Η προσφεύγουσα, υπήκοος Τουρκίας, καταδικάστηκε σε φυλάκιση, το 2019, από τα δικαστήρια της Τουρκίας για συμμετοχή σε οργάνωση που θεωρείται από τις τουρκικές αρχές ως τρομοκρατική. Στις 4 Μαΐου 2019, εισήλθε παράνομως στην Ελλάδα από τον Έβρο, με σκοπό να αιτηθεί διεθνή προστασία. Τις πρώτες πρωινές ώρες επικοινωνήσε μέσω της εφαρμογής WhatsApp με τον αδελφό της, που βρισκόταν στην Ελλάδα από το 2018 και είχε λάβει άσυλο, προκειμένου να τον ενημερώσει για την τοποθεσία της και να στείλει δικηγόρο για να αναλάβει τη διαδικασία της αιτήσεώς της για παροχή ασύλου. Το μεσημέρι, ενώ περίμενε τον αδελφό της, την συνέλαβε η Αστυνομία σε μια πλατεία στη Νέα Βύσσα και κρατήθηκε, οπότε και υπέβαλε αίτημα παροχής ασύλου. Κρατήθηκε σε αστυνομικό τμήμα για 4 ώρες περίπου και το βράδυ της ίδιας ημέρας μεταφέρθηκε με φορτηγό στον ποταμό Έβρο από άτομα που φορούσαν μάσκες που κάλυπταν όλο το πρόσωπο. Εκεί επιβιβάστηκε σε μικρό φουσκωτό σκάφος και «επαναπροωθήθηκε» πίσω στην Τουρκία. Την επόμενη ημέρα συνελήφθη από τις τουρκικές αρχές και οδηγήθηκε στις φυλακές.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα εσωτερικά ένδικα μέσα που πρότεινε η Κυβέρνηση ήταν αναποτελεσματικά αναφορικά με τις καταγγελίες περί επαναπροωθήσεων και τις παραβιάσεις που φέρονται να διαπράττονται κατά τη διάρκεια αυτών των επαναπροωθήσεων. Έκρινε επίσης ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι υφίσταται μια συστηματική εθνική πρακτική επαναπροώθησης (pushback) υπηκόων τρίτων χωρών από τις ελληνικές αρχές προς την Τουρκία, καθώς και ότι η σύλληψη και η κράτηση των παράτυπων μεταναστών, ως ένα είδος προσωρινής αναγκαστικής εξαφάνισης, αποτελούσε μέρος του *modus operandi* κατά την πρακτική της επαναπροώθησης. Στην ίδια διαπίστωση είχαν καταλήξει τόσο εθνικά όργανα για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και διεθνείς οργανισμοί, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα Ηνωμένα Έθνη, των οποίων ο ειδικός εισηγητής για τα δικαιώματα των μεταναστών είχε υποστηρίξει ότι στην Ελλάδα οι επαναπροωθήσεις στα χερσαία και στα θαλάσσια σύνορα ήταν πλέον συνήθης πρακτική.

Λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό, την ποικιλία και την ομοφωνία των σχετικών πηγών, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις πως υπήρχε μια συστηματική πρακτική επαναπροωθήσεων υπηκόων τρίτων χωρών από τις ελληνικές αρχές από τον Έβρο προς την Τουρκία. Τέλος, έκρινε ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν αντέκρουσε επαρκώς τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, παρέχοντας μια ικανοποιητική και πειστική εξήγηση.

Το γεγονός ότι το Δικαστήριο διαπιστώνει συστηματική πρακτική επαναπροωθήσεων από την εναγόμενη Κυβέρνηση δεν σημαίνει ότι η προσφεύγουσα απεκδύεται της υποχρέωσής της να εισφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τα πραγματικά περιστατικά της καταγγελίας της. Συνεπώς, αξιολογώντας τα στοιχεία που προσκόμισε η προσφεύγουσα, έκρινε ότι αποτελούν χωριστά και εκ πρώτης όψεως αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν την εκδοχή της και, ως εκ τούτου, εναπόκειται στις ελληνικές αρχές να αποδείξουν ότι η προσφεύγουσα δεν είχε εισέλθει στην Ελλάδα και δεν είχε επαναπροωθηθεί προς την Τουρκία κατά την περίοδο που ισχυρίστηκε. Όμως, η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν προσκόμισε στοιχεία που να αντικρούουν τα αποδεικτικά στοιχεία της προσφεύγουσας.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αποδείχθηκε επαρκώς ότι η προσφεύγουσα είχε εισέλθει στην Ελλάδα στις 4 Μαΐου 2019 και είχε συλληφθεί και κρατηθεί εκεί προτού σταλεί πίσω στην Τουρκία, όπου και συνελήφθη ξανά την επόμενη ημέρα. Οι ισχυρισμοί, συνεπώς, της προσφεύγουσας κρίθηκαν επαρκώς πειστικοί και τεκμηριωμένοι, πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας.

Στη συνέχεια, σημείωσε ότι, βάσει πολλαπλών αναφορών, δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ως προς τους πραγματικούς κινδύνους που αντιμετώπιζαν οι ύποπτοι πολιτικοί αντίπαλοι μετά από την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία το 2016. Παρατήρησε ότι η προσφεύγουσα είχε σταλεί πίσω στην Τουρκία, χωρίς να προηγηθεί εξέταση των κινδύνων που αντιμετώπιζε υπό το πρίσμα του άρθρου 3 της Σύμβασης ή λαμβάνοντας υπόψη το αίτημά της για παροχή διεθνούς προστασίας. Τέλος, σημείωσε ότι, παρόλο που η προσφεύγουσα είχε εκφράσει φόβους σχετικά με την κακομεταχείριση που θα

μπορούσε να υποστεί εάν επέστρεφε στην Τουρκία, εντούτοις οι ελληνικές αρχές αγνόησαν το αίτημά της για άσυλο, κατά παράβαση των άρθρων 3 και 13 της Σύμβασης.

Παραβίαση άρθρων 3 και 13 της Σύμβασης.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι σχετικές εκθέσεις και οι παρατηρήσεις ορισμένων παρεμβαίνόντων στην παρούσα υπόθεση έδειξαν ότι η σύλληψη και η κράτηση των παράτυπων μεταναστών, δηλαδή ένα είδος προσωρινής αναγκαστικής εξαφάνισης, αποτελούσαν μέρος του *modus operandi* που παρατηρούνταν σε σχέση με την πρακτική της επαναπροώθησης. Η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν παρέσχε καμία απόδειξη που να αντικρούει τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν έχει κανέναν λόγο να αμφιβάλει ότι η προσφεύγουσα ήταν θύμα κράτησης με σκοπό την επαναπροώθησή της. Σημείωσε ότι, στον βαθμό που η άτυπη κράτησή της ήταν προϋπόθεση της επαναπροώθησής της, δεν είχε καμία νομική βάση για τους σκοπούς του άρθρου 5 παρ. 1. Είχαν επίσης παραβιαστεί τα δικαιώματα της άμεσης ενημέρωσης για τους λόγους της κράτησής της και το δικαίωμα να κριθεί η νομιμότητα της κράτησής της ταχέως από δικαστήριο.

Παραβίαση άρθρου 5 της Σύμβασης.

Τέλος, όσον αφορά την έλλειψη αποτελεσματικής προσφυγής σχετικά με τις εν λόγω καταγγελίες, το Δικαστήριο έκρινε ότι το εθνικό νομικό σύστημα δεν παρείχε αποτελεσματικό ένδικο μέσο αναφορικά με τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας για παραβιάσεις των άρθρων 2 και 3 της Σύμβασης κατά την επαναπροώθηση. Επιπλέον, σημείωσε ότι η έρευνα που διεξήγαγαν οι εθνικές αρχές μετά από την καταγγελία της προσφεύγουσας υπολείπεται κατά πολύ των απαιτήσεων αποτελεσματικότητας που θεσπίζει η Σύμβαση.

Παραβίαση άρθρου 13 σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 20.000 ευρώ για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστη.

Άρθρο 6 – Δικαίωμα στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης

Υπόθεση Εκκλησία της Ελλάδος κατά της Ελλάδας (Προσφυγή No 44547/15), απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2025

απαράδεκτη αγωγή – πιστοποιητικό ΕΝΦΙΑ

Η προσφεύγουσα, η Εκκλησία της Ελλάδος, διαχειρίζεται την ακίνητη περιουσία της Ιεράς Μονής Ασωμάτων Πετράκη, η οποία κατέχει τρεις εκτάσεις συνολικής επιφανείας 319.000 τ.μ. στον νομό Αττικής. Το Γραφείο Διαχείρισης Εκκλησιαστικής Περιουσίας και η Ιερά Μονή Ασωμάτων Πετράκη, το 1978, με συμβολαιογραφική πράξη, μεταβίβασαν λόγω δωρεάς την έκταση στο Ελληνικό Δημόσιο για την ανέγερση νοσοκομείου υπό τον όρο της διάθεσης ορισμένου αριθμού κλινών για τη δωρεάν υγειονομική περίθαλψη των ιερών της Εκκλησίας της Ελλάδος και μελών των οικογενειών τους. Η πράξη της δωρεάς περιείχε διαλυτική αίρεση σύμφωνα με την οποία, εάν το νοσοκομείο δεν κατασκευαζόταν εντός δέκα ετών, η δωρεά θα ανακαλούνταν αυτόματα με μονομερή δήλωση του δωρητή. Το νοσοκομείο τελικά δεν κατασκευάστηκε. Τον Απρίλιο του 2013, η Εκκλησία ζήτησε από τον Υπουργό Οικονομικών να επιστρέψει την ακίνητη περιουσία στη Μονή. Στη συνέχεια, άσκησε αγωγή με αίτημα να αναγνωρισθεί η Μονή Ασωμάτων Πετράκη ως κυρία της εν λόγω έκτασης και να διαταχθεί εκποίηση της έκτασης από το Ελληνικό Δημόσιο. Στις προτάσεις της, η Εκκλησία της Ελλάδος υποστήριξε ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να υποβάλει πιστοποιητικό ΕΝΦΙΑ, καθώς το Ελληνικό Δημόσιο είχε την κυριότητα της επίδικης έκτασης και, ως εκ τούτου, ήταν αρμόδιο να το υποβάλει. Επικαλέστηκε περαιτέρω νομολογία ως προς την αντισυνταγματικότητα της εν λόγω απαίτησης. Το Πρωτοδικείο Αθηνών, με απόφασή του, έκρινε απαράδεκτη τη συζήτηση της αγωγής, διότι η Εκκλησία της Ελλάδος δεν είχε καταθέσει το πιστοποιητικό ΕΝΦΙΑ. Δεν ασκήθηκε έφεση. Τον Σεπτέμβριο του 2015, η Εκκλησία της Ελλάδος προσέφυγε στο Δικαστήριο.

Το 2018, η προσφεύγουσα κατέθεσε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αίτηση ανάκλησης της ανωτέρω αποφάσεως του Πρωτοδικείου Αθηνών. Υποστήριξε ότι δεν είχε καταθέσει, όπως απαιτείται, το πιστοποιητικό ΕΝΦΙΑ, από το οποίο να προκύπτει ότι είχε καταβληθεί ο φόρος ακίνητης περιουσίας

για τα τελευταία πέντε έτη, γιατί τα δικαστήρια δεν είχαν ακόμη αποφανθεί σχετικά με το εάν είχε εκπληρωθεί η προϋπόθεση της αρχικής δωρεάς ή, αν είχε εκπληρωθεί, τότε η Ιερά Μονή Ασωμάτων Πετράκη είχε αποκατασταθεί ως ιδιοκτήτρια της εν λόγω έκτασης. Κατά την προσφεύγουσα, η υποχρέωση υποβολής φορολογικού πιστοποιητικού ήταν αδύνατον να τηρηθεί και αντίθετη προς το Σύνταγμα, το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης και το δικαίωμα απόλαυσης της ιδιοκτησίας. Η συζήτηση δεν έπρεπε να κηρυχθεί απαράδεκτη λόγω μη τήρησης μιας απαίτησης που δεν προβλεπόταν στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, αλλά σε ειδική φορολογική νομοθεσία που εξυπηρετούσε φορολογικούς σκοπούς. Ο φόρος δεν είχε σημασία για την έκβαση της υπόθεσης και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης και θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί από τις φορολογικές αρχές.

Τον Μάιο του 2019, το Πρωτοδικείο Αθηνών απέρριψε την αγωγή κρίνοντας ότι, για να θεωρηθεί παραδεκτή η συζήτηση, δεν ήταν απαραίτητο να έχει υπολογιστεί και καταβληθεί ο ενιαίος φόρος ακίνητης περιουσίας για το εν λόγω ακίνητο, αλλά μόνο να έχει συμπεριληφθεί το ακίνητο στη σχετική δήλωση προς την αρμόδια αρχή. Η απαίτηση αυτή δεν έθιγε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο ή την ουσία του δικαιώματος ιδιοκτησίας. Όσον αφορά το αίτημα για την εξακρίβωση της συνδρομής της προϋπόθεσης στην οποία είχε υπαχθεί η αρχική δωρεά, το εθνικό δικαστήριο έκρινε ότι αυτό αποτελούσε προδικαστικό ερώτημα για την υποστήριξη των αξιώσεων της προσφεύγουσας και δεν μπορούσε να διαχωριστεί από αυτές. Συνεπώς, απέρριψε την αίτηση ανάκλησης της προσφεύγουσας.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η προσφεύγουσα δεν είχε εγείρει στα εθνικά δικαστήρια την καταγγελλόμενη παραβίαση των δικαιωμάτων της βάσει της Σύμβασης και, ως εκ τούτου, δεν είχε εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης σχετικά με την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων συνδέεται στενά με την ουσία της καταγγελίας κατά το άρθρο 6 παρ. 1, καθώς αφορά το πεδίο εφαρμογής, την ερμηνεία και την εφαρμογή από τα εθνικά δικαστήρια και τις αρχές της υποχρέωσης υποβολής φορολογικού πιστοποιητικού σε διαδικασίες που αφορούν ακίνητη περιουσία. Συνεπώς, το Δικαστήριο κήρυξε παραδεκτή την προσφυγή.

Εξετάζοντας στη συνέχεια την ουσία της υπόθεσης, το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο ΕΝΦΙΑ αποτελεί παράδειγμα μέτρων που αποσκοπεί στη διατήρηση της δημοσιονομικής σταθερότητας και την είσπραξη δημοσίων εσόδων. Όπως ορίστηκε στην υπόθεση *Κουφάκη και ΑΔΕΔΥ κατά Ελλάδας*⁷, η ύπαρξη έκτακτης κρίσης των δημοσίων οικονομικών που αποτελούσε σοβαρή απειλή για την εθνική οικονομία είχε δικαιολογήσει τη λήψη μέτρων όπως η μείωση μισθών και συντάξεων, η αποκατάσταση της φορολογικής δικαιοσύνης και η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής, καθώς και η αναθεώρηση των διαδικασιών ελέγχου και λογιστικού ελέγχου των δημοσίων οικονομικών. Το Δικαστήριο έχει κρίνει⁸ ότι το κράτος δικαιολογείται να λάβει μέτρα για την επίτευξη των στόχων της διατήρησης της οικονομικής σταθερότητας και της αναδιάρθρωσης του χρέους του προς το συμφέρον της κοινότητας και, συνεπώς, ότι τα επίμαχα μέτρα θεωρήθηκαν ότι θεσπίστηκαν προς το δημόσιο συμφέρον. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η υποχρέωση προσκόμισης του πιστοποιητικού ΕΝΦΙΑ δεν επέβαλε οικονομικό περιορισμό στην πρόσβαση σε δικαστήριο, ο οποίος δικαιολογείται από το συμφέρον της δίκαιης απονομής της δικαιοσύνης. Δέχεται ότι η διασφάλιση της είσπραξης του ΕΝΦΙΑ εντάσσεται στο πρόγραμμα μέτρων που αποσκοπούν στην εξασφάλιση του υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος για την εύρυθμη λειτουργία του κράτους και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών και ότι επιδιώκει θεμιτό σκοπό.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το κράτος παραμένει ελεύθερο να καθορίζει τη διαδικασία με την οποία θα πραγματοποιείται η πρόσβαση σε δικαστήριο, καθώς και τον τρόπο είσπραξης των φόρων⁹. Σημειώνει, ωστόσο, ότι η επίμαχη απαίτηση, που εξαρτούσε το παραδεκτό της εκδίκασης της αγωγής με την οποία διεκδικείται ακίνητη περιουσία από την εκπλήρωση φορολογικής υποχρέωσης, οδήγησε σε αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων που την έκριναν αντίθετη προς το Σύνταγμα και το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

⁷. Προσφυγές Νος 57665/12 και 57657/12, απόφαση της 7ης Μαΐου 2013.

⁸. Βλ. ΕΔΔΑ *Μαμάτας και λοιποί κατά Ελλάδας* (Προσφυγές Νος 63066/14, 64297/14 και 661016/14), απόφαση της 21ης Ιουλίου 2016.

⁹. Βλ. ΕΔΔΑ *Cacciato κατά Ιταλίας* (Προσφυγή Νο 60633/16), απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2018.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς της προσφεύγουσας, υποχρεούνταν να καταβάλει ως φόρο το ποσό των 500.000 ευρώ περίπου για την πενταετία συνολικά. Το Δικαστήριο απέδωσε σημασία στον ισχυρισμό της προσφεύγουσας ότι, εάν έχανε την υπόθεση, δεν θα μπορούσε να πετύχει την επιστροφή του καταβληθέντος φόρου, γεγονός που η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε. Παρατήρησε, επίσης, ότι το Δημόσιο, το οποίο είχε απαλλαγεί από την καταβολή του ΕΝΦΙΑ, μπορούσε να κινηθεί δικαστικά για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, χωρίς να χρειάζεται να συμμορφωθεί με την εν λόγω απαίτηση.

Κατά την εκτίμηση της συμβατότητας με τη Σύμβαση του περιορισμού που επιβλήθηκε στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο οφείλει να εξετάσει τις περιστάσεις και τον τρόπο με τον οποίο η επίμαχη διάταξη¹⁰ εφαρμόστηκε στην προσφεύγουσα. Συνεπώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι το Πρωτοδικείο Αθηνών, κηρύσσοντας απαράδεκτη την εκδίκαση της αγωγής επειδή η προσφεύγουσα δεν είχε προσκομίσει πιστοποιητικό από το οποίο να προκύπτει ότι το διεκδικούμενο ακίνητο είχε συμπεριληφθεί στις φορολογικές δηλώσεις της προηγούμενης πενταετίας και ότι είχε καταβληθεί ο σχετικός φόρος ακίνητης περιουσίας, με την απόφασή του επέβαλε ουσιαστικό περιορισμό στην προσφεύγουσα, εμποδίζοντάς την να εκδικάσει τη διαφορά της επί του διεκδικούμενου ακινήτου.

Χωρίς να παραβλέπει το γενικό πλαίσιο στο οποίο εισήχθη η εν λόγω απαίτηση, το Δικαστήριο κρίνει ότι η μη συνέχιση της εξέτασης της υπόθεσης της προσφεύγουσας επί της ουσίας σχετικά με την ακίνητη περιουσία της, την οποία δεν είχε στην κατοχή της, αλλά η οποία αποτελούσε αντικείμενο της αξιώσής της, ήταν δυσανάλογη προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς, λαμβανομένου υπόψη επίσης ότι δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι το Δημόσιο εμποδίστηκε να εισπράξει τον φόρο ακίνητης περιουσίας από τον υπόχρεο με άλλα μέσα πλην του περιορισμού της πρόσβασής του σε δικαστήριο.

Το Δικαστήριο επισήμανε περαιτέρω ότι, όταν η προσφεύγουσα κατέθεσε την προσφυγή της στις 21 Νοεμβρίου 2014, η απαίτηση σχετικά με το φορολογικό πιστοποιητικό δεν είχε ακόμη εισαχθεί. Στις Προτάσεις της, η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι δεν θα έπρεπε να υποχρεωθεί να προσκομίσει το φορολογικό πιστοποιητικό. Έθεσε επίσης το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας της απαίτησης αυτής. Όσον αφορά το επιχείρημα της εναγόμενης Κυβέρνησης ότι, όταν η προσφεύγουσα ζήτησε την ανάκληση της απόφασης του Πρωτοδικείου Αθηνών, δεν ήταν πλέον υποχρεωμένη να έχει καταθέσει βεβαίωση καταβολής του σχετικού φόρου, το Δικαστήριο σημείωσε ότι η σχετική διάταξη είχε όντως τροποποιηθεί. Δεν πείστηκε, ωστόσο, ότι η τροποποίηση αυτή σήμαινε ότι το πραγματικό και νομικό πλαίσιο της υπόθεσης είχε αλλάξει ουσιαστικά, όπως υποστήριξε η εναγόμενη Κυβέρνηση, καθώς α) η απαίτηση να συμπεριληφθεί το ακίνητο στις δηλώσεις φορολογίας ακίνητης περιουσίας για τα προηγούμενα πέντε έτη παρέμεινε, και β) η Κυβέρνηση δεν αντέκρουσε τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας ότι η τροποποιημένη απαίτηση εξακολουθούσε να καθιστά την προσφεύγουσα φορολογικά υπόχρεη και ότι, σε περίπτωση μη καταβολής της, θα προέκυπταν φορολογική οφειλή και επιπλέον τόκοι. Το Δικαστήριο δεν μπόρεσε να αντιληφθεί το επιχείρημα της εναγόμενης Κυβέρνησης ότι η απαίτηση να συμπεριληφθεί το ακίνητο στις δηλώσεις φόρου ακίνητης περιουσίας για τα πέντε προηγούμενα έτη θα μπορούσε να διαχωριστεί από την υποχρέωση καταβολής του σχετικού φόρου. Εξάλλου, επισήμανε ότι ορισμένα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι, ακόμη και μετά από την τροποποίησή της, η απαίτηση παραβίαζε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι η προσφεύγουσα όντως προέβαλε τα παράπονά της σχετικά με το άρθρο 6 παρ. 1 τουλάχιστον κατ' ουσίαν στα εθνικά δικαστήρια και ότι η προσφεύγουσα παρείχε στο εθνικό δικαστήριο την ευκαιρία να αποφύγει ή να αποκαταστήσει την εικαζόμενη παραβίαση, όπως απαιτεί το άρθρο 35 παρ. 1 της Σύμβασης. Συνεπώς, η ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης περί μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων απορρίφθηκε.

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν τηρήθηκε η δίκαιη ισορροπία μεταξύ των επιδιωκόμενων σκοπών και της αποτελεσματικής πρόσβασης της προσφεύγουσας σε δικαστήριο. Ο περιορισμός του δικαιώματος πρόσβασης της προσφεύγουσας σε δικαστήριο ήταν, συνεπώς, δυσανάλογος.

Παραβίαση άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

¹⁰. Άρθρο 54^Α παρ. 5 του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 6.000 ευρώ για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστη.

Υπόθεση Κωνσταντέλλος και Γραφοδιανομική Δημήτριος Κωνσταντέλλος Μονοπρόσωπη ΕΠΕ κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 6405/18), απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2024

δικαστικά τέλη – φορολογικά πρόστιμα – ποινικές διαδικασίες – τεκμήριο αθωότητας

Το 2007, μετά από φορολογικό έλεγχο στην επιχείρηση του πρώτου προσφεύγοντα, οι φορολογικές αρχές του επέβαλαν, ως αποκλειστικά υπευθύνου, πρόστιμα για παρατυπίες στη λογιστική καταγραφή σχετικά με την καταχώριση πολυάριθμων εικονικών τιμολογίων για τις φορολογικές χρήσεις 2002-2006. Ειδικότερα, επιβλήθηκαν πρόστιμα, βάσει του Ν. 2523.1997, συνολικού ποσού 360.971,97 ευρώ.

Ο πρώτος προσφεύγων άσκησε προσφυγές κατά των αποφάσεων επιβολής των προστίμων και υπέβαλε αιτήσεις αναστολής εκτέλεσης, υποστηρίζοντας ότι η πληρωμή των ποσών αυτών θα του προκαλούσε ζημία δύσκολα επανορθώσιμη, δεδομένης της οικονομικής του κατάστασης και των λοιπών φορολογικών του υποχρεώσεων. Οι αιτήσεις αναστολής έγιναν μερικώς δεκτές από το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών και ανεστάλη εν μέρει η πληρωμή των προστίμων εν αναμονή των αποφάσεων επί των προσφυγών.

Οι προσφυγές απορρίφθηκαν όλες. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε ότι τα τιμολόγια ήταν εικονικά και ότι ο προσφεύγων τα είχε λάβει και δεν είχε αποδείξει ότι ενήργησε καλόπιστα έναντι του εκδότη των τιμολογίων.

Ο πρώτος προσφεύγων άσκησε έφεση. Υποστήριξε ότι οι εφέσεις του ήταν παραδεκτές, παρότι δεν είχε πληρώσει το προβλεπόμενο παράβολό (2% της αξίας της διαφοράς) που εφαρμόζεται σε φορολογικές διαφορές με χρηματικό αντικείμενο¹¹. Υποστήριξε ότι η σχετική νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων θα έπρεπε να εφαρμοστεί αναλογικά, καθώς, σύμφωνα με αυτήν, η μη πληρωμή του παραβόλου δεν καθιστά την έφεση απαράδεκτη επειδή αντίκειται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης και στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, εφόσον παραβιάζει τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο και αποτελεί απλώς μέτρο είσπραξης εσόδων, χωρίς να εξυπηρετεί τη λειτουργία της δικαιοσύνης.

Επικαλέστηκε, επίσης, παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της Σύμβασης. Ζήτησε την ακύρωση των προστίμων, καθώς είχε αθωωθεί ήδη επί της ουσίας από το ποινικό δικαστήριο για το αδίκημα της λήψης εικονικών τιμολογίων για τις ίδιες πράξεις. Υποστήριξε ακόμη ότι οι εφέσεις του έπρεπε να θεωρηθούν παραδεκτές, παρότι δεν είχε καταβάλει ούτε το παράβολο, ούτε το 50% των προστίμων¹². Κατά τον προσφεύγοντα, η απαίτηση αυτή παραβιάζει τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης στο δικαστήριο.

Οι εφέσεις του απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες. Το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών έκρινε ότι ο πρώτος προσφεύγων δεν είχε συμμορφωθεί με τις προϋποθέσεις πληρωμής του παραβόλου και του προστίμου και ότι οι απαιτήσεις αυτές δεν αντίκεινται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης. Δεν χορηγήθηκε καμία νέα αναστολή εκτέλεσης των πρωτόδικων αποφάσεων.

Το 2007, μετά από φορολογικό έλεγχο που διενεργήθηκε στη δεύτερη προσφεύγουσα εταιρεία, της οποίας νόμιμος εκπρόσωπος είναι ο πρώτος προσφεύγων, της επιβλήθηκαν πρόστιμα για τη λήψη και καταχώριση εικονικών τιμολογίων για τις φορολογικές χρήσεις 2002 και 2003. Συγκεκριμένα, επιβλήθηκαν στην προσφεύγουσα εταιρεία δύο πρόστιμα ύψους 15.508,50 και 21.046,55 ευρώ, αντίστοιχα, πλέον ΦΠΑ.

Η προσφεύγουσα εταιρεία υπέβαλε δύο προσφυγές κατά των αποφάσεων επιβολής των προστίμων, οι οποίες απορρίφθηκαν. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών επιβεβαίωσε ότι τα τιμολόγια ήταν εικονικά και ότι η εταιρεία δεν είχε ενεργήσει καλόπιστα. Η εταιρεία άσκησε έφεση κατά των αποφάσεων, υποστηρίζοντας ότι οι εφέσεις της έπρεπε να θεωρηθούν παραδεκτές, παρά το γεγονός ότι

¹¹. Άρθρο 277 παρ. 3 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

¹². Άρθρο 93 παρ. 3 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας.

δεν είχε καταβάλει το παράβολο ίσο με το 2% του αντικειμένου της διαφοράς – όπως απαιτείται σε φορολογικές διαφορές με χρηματικό αντικείμενο – επειδή η απαίτηση αυτή παραβίαζε το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης και το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, θίγοντας τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο. Επίσης, επικαλέστηκε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 2 της Σύμβασης λόγω της ποινικής απαλλαγής του νομικού της εκπροσώπου (πρώτου προσφεύγοντα) για το αδίκημα της λήψης εικονικών τιμολογίων.

Επίσης, η δεύτερη προσφεύγουσα εταιρεία, με πρόσθετες παρατηρήσεις της μετά από τη συζήτηση των εφέσεων, υποστήριξε ότι οι εφέσεις της θα έπρεπε να κριθούν παραδεκτές, παρά το γεγονός ότι δεν είχε καταβάλει τα προβλεπόμενα δικαστικά παράβολα, ούτε και το 50% του προστίμου που επιβλήθηκε με κάθε πρωτόδικη δικαστική απόφαση, καθώς η απαίτηση αυτή έθιγε τον πυρήνα του δικαιώματος πρόσβασης σε δικαστήριο.

Οι εφέσεις κηρύχθηκαν από το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών αντιστοίχως απαράδεκτες, λόγω μη συμμόρφωσης προς τις απαιτήσεις καταβολής των παραβόλων και των προστίμων. Το Εφετείο έκρινε ότι αυτές οι απαιτήσεις δεν αντίκεινται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης και ότι δεν είχε χορηγηθεί αναστολή εκτέλεσης των πρωτόδικων αποφάσεων.

Οι προσφεύγοντες, επικαλούμενοι το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης, καταγγέλλουν ότι στερήθηκαν το δικαίωμα πρόσβασης στο Εφετείο. Οι εφέσεις τους κρίθηκαν απαράδεκτες επειδή δεν είχαν καταβάλει τα δυσανάλογα, κατά την εκτίμησή τους, ποσά των 198.811,74 ευρώ συνολικά για τα πρόστιμα και 7.952,47 ευρώ συνολικά για τα δικαστικά έξοδα. Περαιτέρω, επικαλούνται παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας βάσει του άρθρου 6 παρ. 2 της Σύμβασης, λόγω της αθώωσης του πρώτου προσφεύγοντα κατά την ποινική διαδικασία.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση υπέβαλε την ένσταση ότι η προσφυγή είναι απαράδεκτη *ratione personae* αναφορικά με την προσφεύγουσα εταιρεία, καθώς και ένσταση περί μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Ειδικότερα, η εναγόμενη Κυβέρνηση σημείωσε ότι i) οι προσφεύγοντες δεν ζήτησαν αναστολή της εκτέλεσης των πρωτόδικων αποφάσεων που επέβαλαν τα πρόστιμα – εάν είχε γίνει δεκτή, θα απαλλάσσονταν από την υποχρέωση πληρωμής, ii) δεν επικαλέστηκαν οικονομική αδυναμία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ούτε ζήτησαν επιστροφή του παραβόλου, iii) ο πρώτος προσφεύγων δεν άσκησε αίτηση ανάρτησης κατά των αποφάσεων του Εφετείου, και iv) δεν υπέβαλε ποτέ αίτηση απαλλαγής από την καταβολή των παραβόλων.

Όσον αφορά την καταγγελία για την υποχρέωση καταβολής του 50% του προστίμου που επιβλήθηκε με την πρωτόδικη απόφαση, η εναγόμενη Κυβέρνηση ανέφερε ότι ο πρώτος προσφεύγων είχε ζητήσει αναστολή σε πρώτο βαθμό, η οποία είχε γίνει εν μέρει δεκτή. Επομένως, γνώριζαν ότι αυτό το ένδικο βοήθημα ήταν διαθέσιμο και αποτελεσματικό. Εάν είχαν κάνει το ίδιο και στο Εφετείο, θα μπορούσαν να είχαν εξαιρεθεί από την καταβολή των προστίμων έως την έκδοση των αποφάσεων επί της έφεσης. Η εναγόμενη Κυβέρνηση προσκόμισε και παράδειγμα νομολογίας προς επιβεβαίωση.

Οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ότι κανένα ένδικο μέσο δεν θα ήταν αποτελεσματικό, επειδή υπήρχε πάγια νομολογία ως προς την υποχρέωση πληρωμής του 50% του ποσού που οφειλόταν για την κατάθεση έφεσης σε φορολογικές διαφορές. Οι γενικές αρχές περί εξάντλησης εσωτερικών ενδίκων μέσων συνοψίζονται στη νομολογία του Δικαστηρίου¹³. Το βάρος απόδειξης της διαθεσιμότητας και αποτελεσματικότητας ενός ενδίκου μέσου φέρει το κράτος. Εφόσον αποδειχθεί, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει ότι το χρησιμοποίησε ή ότι ήταν ακατάλληλο ή ότι υπήρχαν ειδικές περιστάσεις που τον απαλλάσσουν από αυτήν την υποχρέωση.

Το Δικαστήριο είναι της άποψης ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση απέδειξε επαρκώς ότι το ένδικο βοήθημα που προβλέπει το άρθρο 209^A του Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας δεν μπορεί να αγνοηθεί. Ήταν διαθέσιμο, θεμελιωνόταν στον νόμο και μπορούσε να προσφέρει ικανοποίηση ως προς την υποχρέωση πληρωμής ποσών κατά την έφεση. Αντίστοιχα, οι προσφεύγοντες δεν επικαλέστηκαν ειδικές περιστάσεις που να τους απαλλάσσουν από την υποχρέωση εξάντλησής του.

¹³. Βλ. ΕΔΔΑ *Vuckovic και λοιποί κατά Σερβίας* (Προσφυγή No 17153/11), απόφαση της 25ης Μαρτίου 2014, *Gherghina κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή No 42219/07), απόφαση της 9ης Ιουλίου 2015.

Όσον αφορά τα καταγγελλόμενα για την υποχρέωση καταβολής παραβόλου 2% και για την παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η έφεση απορρίφθηκε λόγω μη συμμόρφωσης με δύο σωρευτικά όρους του παραδεκτού. Καθώς διαπιστώθηκε ότι δεν εξαντλήθηκαν τα εσωτερικά ένδικα μέσα, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες ευθύνονται για τη μη εξέταση των καταγγελιών τους από τα εθνικά δικαστήρια.

Απαράδεκτη η προσφυγή λόγω μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων.

Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Υπόθεση Γιαννακόπουλος κατά Ελλάδας (Προσφυγή Νο 20503/20), απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2024

επιμέλεια ανηλίκων – Κανονισμός Βρυξέλλες II – δικαιοδοσία δικαστηρίων

Ο προσφεύγων παντρεύτηκε το 2009 την Ε.Β., υπήκοο Γερμανίας, και έκτοτε διέμεναν στην Ελλάδα. Απέκτησαν δύο παιδιά. Μετά από την απόφασή τους να χωρίσουν, η Ε.Β. υπέβαλε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, ζητώντας την προσωρινή επιμέλεια των ανήλικων παιδιών τους. Αντίστοιχα, ο προσφεύγων ζήτησε προσωρινή επιμέλεια ή συνεπιμέλεια και ρύθμιση της επικοινωνίας με τα παιδιά του. Στις Προτάσεις της, η Ε.Β. διαβεβαίωσε ότι θα παρέμενε στη Ρόδο με τα παιδιά και ότι δεν είχε διάθεση να μετακομίσει στη Γερμανία. Το Μονομελές Πρωτοδικείο Ρόδου ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια στη μητέρα και καθορίστηκε η επικοινωνία του προσφεύγοντος με τα παιδιά.

Η Ε.Β., τον Δεκέμβριο του 2013, ταξίδεψε με τα παιδιά στη Γερμανία για τις διακοπές των Χριστουγέννων. Δεν επέστρεψε ποτέ και εγκαταστάθηκε μόνιμα εκεί. Ο προσφεύγων επέδωσε στις γερμανικές αρχές την απόφαση επί των ασφαλιστικών μέτρων, μέσω της Εισαγγελίας Ρόδου.

Το 2014, ο προσφεύγων άσκησε νέα αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, ζητώντας την ανάκληση της προγενέστερης απόφασης. Το δικαστήριο του ανέθεσε την προσωρινή επιμέλεια των παιδιών, κρίνοντας ότι είχε επέλθει ουσιαστική μεταβολή των συνθηκών μετά από τη μετακόμιση της Ε.Β. στη Γερμανία, παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις της.

Στη συνέχεια, ο προσφεύγων άσκησε κύρια αγωγή ζητώντας να του ανατεθεί η αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών. Η αγωγή του απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, καθώς το δικαστήριο έκρινε ότι είχαν αρμοδιότητα τα γερμανικά δικαστήρια και ότι τα παιδιά είχαν ήδη προσαρμοστεί στη Γερμανία και κατοικούσαν εκεί για πάνω από ένα έτος. Η έφεσή του επίσης απορρίφθηκε. Το Εφετείο Δωδεκανήσου σημείωσε ότι η συνήθης διαμονή δεν εξαρτάται από το εάν ένας γονέας μετέφερε παράνομα το παιδί από ένα μέρος σε άλλο, κάτι που, σε κάθε περίπτωση, δεν συνέβη εν προκειμένω, καθώς η Ε.Β. είχε την αποκλειστική επιμέλεια των παιδιών βάσει της απόφασης των ασφαλιστικών μέτρων. Η απόφαση αυτή δεν επέβαλε περιορισμούς στη διαμονή της και, συνεπώς, δεν υπήρξε παράνομη μετακίνηση ή παρακράτηση των παιδιών κατά το άρθρο 10 του Κανονισμού Βρυξέλλες IIa. Ο Άρειος Πάγος, κατόπιν της αίτησης αναιρέσεως που άσκησε ο προσφεύγων, επικύρωσε την απόφαση του Εφετείου, κρίνοντας ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν είχαν δικαιοδοσία καθότι η συνήθης διαμονή της Ε.Β. και των παιδιών ήταν στη Γερμανία.

Παράλληλα με τις ανωτέρω διαδικασίες, ο προσφεύγων υπέβαλε αίτηση επιστροφής των παιδιών του σύμφωνα με τη Σύμβαση της Χάγης περί διεθνούς απαγωγής παιδιών. Αρχικά, το Πρωτοδικείο του Ντίσελντορφ διέταξε την επιστροφή των παιδιών στην Ελλάδα. Το Εφετείο, μετά την έφεση της Ε.Β., ανέτρεψε την πρωτόδικη απόφαση διατάσσοντας την παραμονή των παιδιών με τη μητέρα τους στη Γερμανία, δεδομένου ότι είχε υπάρξει η κατάλληλη προσαρμογή εκεί. Το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας απέρριψε, στη συνέχεια, την προσφυγή του προσφεύγοντος. Η Ε.Β. προσέφυγε στα γερμανικά δικαστήρια ζητώντας την ανάθεση της επιμέλειας αποκλειστικά σε εκείνη. Μετά από την απόφαση του Αρείου Πάγου, το δικαστήριο του Γκέλντερν ανέθεσε την επιμέλεια στην Ε.Β.

Ο προσφεύγων κατήγγειλε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι η απόρριψη της αγωγής του από τα ελληνικά δικαστήρια λόγω ελλείψεως δικαιοδοσίας παραβίασε το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, που προστατεύεται από το άρθρο 8 της Σύμβασης.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων δεν είχε την ιδιότητα του θύματος, καθώς τα εθνικά δικαστήρια δεν αρνήθηκαν την εξέταση της αγωγής του, αλλά, καταρχάς, εξέτασαν εάν ήταν αρμόδια, όπως όφειλαν σύμφωνα με την εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία. Ισχυρίστηκε επίσης ότι, εξαιτίας του γεγονότος ότι η ελληνική νομοθεσία δεν προβλέπει την επανένταξη των διαδικασιών σε περίπτωση που το Δικαστήριο διαπιστώσει παραβίαση διατάξεων της Συνθήκης, ο προσφεύγων θα έπρεπε να ασκήσει αγωγή αποζημιώσεως με βάση το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ, ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο, και όχι να προσφύγει στο Δικαστήριο.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η αμοιβαία απόλαυση της συντροφιάς μεταξύ γονέα και παιδιού συνιστά θεμελιώδες στοιχείο της οικογενειακής ζωής και ότι τα εσωτερικά μέτρα που παρακωλύουν αυτή την απόλαυση συνιστούν παρέμβαση στο δικαίωμα που προστατεύεται από τη διάταξη αυτή¹⁴. Κατά συνέπεια, κρίνει ότι οι διαδικασίες επιμέλειας εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της Σύμβασης¹⁵.

Το Δικαστήριο, επίσης, θεωρεί ότι, μέσω των επιχειρημάτων του ενώπιον του Αρείου Πάγου, ο προσφεύγων προέβαλε -έστω και εμμέσως- ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά του στον σεβασμό της οικογενειακής του ζωής. Συνεπώς, παρείχε στις εθνικές αρχές την ευκαιρία -βάσει του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης- να διορθώσουν τις προβαλλόμενες παραβιάσεις¹⁶.

Η ένσταση της Κυβέρνησης σε σχέση με το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ έχει ήδη απορριφθεί από το Δικαστήριο σε παρόμοιες περιπτώσεις¹⁷. Το ίδιο έκανε το Δικαστήριο και στην παρούσα υπόθεση και κήρυξε παραδεκτή την προσφυγή.

Κατά την εξέταση του εάν η άρνηση επιμέλειας ή επικοινωνίας δικαιολογείται σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 της Σύμβασης, το Δικαστήριο οφείλει να εξετάσει εάν, υπό το φως της υπόθεσης στο σύνολό της, οι λόγοι που προβλήθηκαν για να δικαιολογήσουν το μέτρο αυτό ήταν συναφείς και επαρκείς. Αναμφισβήτητα, η εξέταση του τί εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού έχει καθοριστική σημασία σε κάθε υπόθεση αυτού του είδους. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι οι εθνικές αρχές έχουν το πλεονέκτημα της άμεσης επαφής με όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Από τις σκέψεις αυτές προκύπτει ότι το έργο του Δικαστηρίου δεν είναι να υποκαταστήσει τις εθνικές αρχές στην άσκηση των αρμοδιοτήτων τους όσον αφορά ζητήματα επιμέλειας και επικοινωνίας, αλλά να ελέγξει, υπό το φως της Σύμβασης, τις αποφάσεις που έλαβαν οι αρχές αυτές κατά την άσκηση της διακριτικής τους ευχέρειας¹⁸. Συνεπώς, το Δικαστήριο πρέπει να διαπιστώσει εάν τα εθνικά δικαστήρια πραγματοποίησαν εις βάθος εξέταση της συνολικής οικογενειακής κατάστασης και μιας σειράς παραγόντων, ιδίως πραγματικής, συναισθηματικής, ψυχολογικής, υλικής και ιατρικής φύσης, και εάν προέβησαν σε ισόρροπη και λογική εκτίμηση των συμφερόντων κάθε προσώπου, με διαρκή μέριμνα για το ποια λύση θα ήταν η καλύτερη για το παιδί¹⁹.

Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι οι αρχές απολαμβάνουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης, ιδίως όταν αποφασίζουν για την επιμέλεια. Ωστόσο, απαιτείται αυστηρότερος έλεγχος σε ό,τι αφορά περαιτέρω περιορισμούς, όπως είναι οι περιορισμοί που επιβάλλουν οι αρχές στα δικαιώματα επικοινωνίας των γονέων, καθώς και σε ό,τι αφορά τις νομικές εγγυήσεις για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του δικαιώματος των γονέων και των παιδιών στον σεβασμό της οικογενειακής τους ζωής. Τέτοιοι περαιτέρω περιορισμοί ενέχουν τον κίνδυνο να διαρραγούν ουσιαστικά οι οικογενειακές σχέσεις μεταξύ ενός μικρού παιδιού και του ενός ή και των δύο γονέων του.

¹⁴. Βλ. ΕΔΔΑ *Strand Lobben και λοιποί κατά Νορβηγίας* (Προσφυγή No 37283/13) απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2019 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

¹⁵. Βλ. ΕΔΔΑ *Τζιουμάκα κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 31022/20), απόφαση της 9ης Απριλίου 2024.

¹⁶. Βλ. ΕΔΔΑ *Muršić κατά Κροατίας* (Προσφυγή No 7334/13), απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2016.

¹⁷. Βλ. ΕΔΔΑ *Μάργαρη κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 36705/16), απόφαση της 20ής Ιουνίου 2023.

¹⁸. Βλ. ΕΔΔΑ *Sahin κατά Γερμανίας* (Προσφυγή No 30943/96), απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, *Sommerfeld κατά Γερμανίας* (Προσφυγή No 31871/96), απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

¹⁹. Βλ. ΕΔΔΑ *Neulinger και Shuruk κατά Ελβετίας* (Προσφυγή No 41615/07), απόφαση της 6ης Ιουλίου 2010 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, *Antonyuk κατά Ρωσίας* (Προσφυγή No 47721/10), απόφαση της 1ης Αυγούστου 2013.

Το άρθρο 8 απαιτεί οι εσωτερικές αρχές να επιτύχουν δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων του παιδιού και αυτών των γονέων και ότι, στη διαδικασία αυτής της στάθμισης, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο συμφέρον του παιδιού, το οποίο, ανάλογα με τη φύση και τη σοβαρότητά του, μπορεί να υπερισχύσει των συμφερόντων των γονέων. Ειδικότερα, κανένας γονέας δεν μπορεί να αξιώνει, βάσει του άρθρου 8, τη λήψη μέτρων που θα έβλαπταν την υγεία και την ανάπτυξη του παιδιού.

Παρότι το άρθρο 8 της Σύμβασης δεν περιέχει ρητές δικονομικές απαιτήσεις, η διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορά μέτρα επέμβασης πρέπει να είναι δίκαιη και να διασφαλίζει τον οφειλόμενο σεβασμό για τα συμφέροντα που προστατεύονται από το άρθρο 8. Το Δικαστήριο πρέπει, συνεπώς, να εξετάσει κατά πόσον, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης και, ιδιαίτερα, τη σημασία των σχετικών αποφάσεων, ο προσφεύγων συμμετείχε σε βαθμό επαρκή ώστε να του παρασχεθεί η απαιτούμενη προστασία των συμφερόντων του.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, ως κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τα δύο κράτη είναι συμβαλλόμενα στον Κανονισμό Βρυξέλλες Ια, ο οποίος, συνεπώς, εφαρμόζεται στην υπόθεση. Η ίδια η Σύμβαση της Χάγης του 1980 πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται στο πλαίσιο του εν λόγω Κανονισμού²⁰. Όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, πρέπει να διασφαλιστεί ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν εφαρμόζεται αυτόματα και μηχανιστικά εις βάρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων – τα οποία, όπως έχει τονίσει και το Δικαστήριο της ΕΕ, πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο αυτό²¹.

Ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση του προσφεύγοντος για την επιμέλεια των παιδιών λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας, κρίνοντας ότι, κατά τον χρόνο κατάθεσης της αίτησης, τα παιδιά του διέμεναν ήδη συνήθως στη Γερμανία, τα δικαστήρια της οποίας είχαν δικαιοδοσία να εξετάσουν τις καταγγελίες του προσφεύγοντος. Παρά τους ισχυρισμούς της εναγόμενης Κυβέρνησης, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η απόφαση αυτή συνιστά παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στον σεβασμό της οικογενειακής του ζωής. Και τούτο, διότι τα εγχώρια δικαστήρια προέβησαν σε ουσιαστική ανάλυση για το πού διέμεναν συνήθως τα παιδιά, κάτι που είχε άμεσο αντίκτυπο στην οικογενειακή ζωή του προσφεύγοντος, δεδομένου ότι η αμοιβαία απόλαυση της παρουσίας μεταξύ γονέα και παιδιού αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της οικογενειακής ζωής που προστατεύεται από το άρθρο 8 της Σύμβασης. Συνεπώς, υπήρξε παρέμβαση στα δικαιώματα του προσφεύγοντος δυνάμει του άρθρου 8 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει κατά πόσον η εν λόγω παρέμβαση δικαιολογείται βάσει του άρθρου 8 παρ. 2. Διαπιστώνει, κατ' αρχάς, ότι η παρέμβαση προβλέπεται από τον νόμο, συγκεκριμένα από το άρθρο 3 του ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο τα ελληνικά δικαστήρια μπορούν να αποφασίζουν μόνο επί αξιώσεων που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, που καθορίζει ότι αρμόδια δικαστήρια σε υποθέσεις επιμέλειας είναι εκείνα του τόπου συνήθους διαμονής των παιδιών.

Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο Άρειος Πάγος ενήργησε επιδιώκοντας ως θεμιτό σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των παιδιών, το οποίο συνάδει με την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων, όπως προβλέπεται από το άρθρο 8 παρ. 2 της Σύμβασης. Τέλος, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει εάν η εν λόγω παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία», κατά την έννοια του άρθρου 8 παρ. 2 της Σύμβασης, όπως ερμηνεύεται υπό το φως των συναφών διεθνών πράξεων, και κατά πόσον, όταν τα δικαστήρια προέβησαν σε στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων, δόθηκε η δέουσα βαρύτητα στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού εντός του περιθωρίου εκτίμησης, που αναγνωρίζεται σε ένα κράτος σε τέτοιες υποθέσεις²².

Το Δικαστήριο θα εξετάσει περαιτέρω κατά πόσον η ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια από τον Άρειο Πάγο ήταν σύμφωνη με τα δικαιώματα του προσφεύγοντος, όπως αυτά διασφαλίζονται από το άρθρο 8 της Σύμβασης.

Καταρχάς, το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα εθνικά δικαστήρια εξέτασαν εάν η παραβίαση των δικαιωμάτων επικοινωνίας του προσφεύγοντος και οι φερόμενες ψευδείς διαβεβαιώσεις, που έδωσε η

²⁰. Βλ. ΕΔΔΑ *K.J. κατά Πολωνίας* (Προσφυγή No 30813/14), απόφαση τη 1ης Μαρτίου 2016.

²¹. Βλ. ΕΔΔΑ *Avotiņš κατά Λετονίας* (Προσφυγή No 17502/07), απόφαση της 23ης Μαΐου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

²². Βλ. ΕΔΔΑ *Vladimir Ushakov κατά Ρωσίας* (Προσφυγή No 15122/17), απόφαση της 18ης Ιουνίου 2019.

Ε.Β. στη διαδικασία που κατέληξε στην απόφαση επί των ασφαλιστικών μέτρων, καθιστούσαν τη μετεγκατάσταση ή την παραμονή των παιδιών παράνομη κατά την έννοια του άρθρου 10 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, και εάν η νέα απόφαση επί των ασφαλιστικών μέτρων, που ανέθετε την επιμέλεια στον προσφεύγοντα, επηρέαζε τη νομιμότητα της παραμονής των παιδιών.

Τα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι η μετεγκατάσταση των παιδιών από την Ε.Β. δεν ήταν παράνομη, καθώς, κατά τον χρόνο εκείνο, είχε την επιμέλεια των παιδιών και, επομένως, ήταν το μοναδικό πρόσωπο υπεύθυνο για τον καθορισμό του τόπου διαμονής τους, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 9 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια. Το γεγονός αυτό ήταν ανεξάρτητο από οποιαδήποτε παρεμπόδιση που ενδεχομένως προκλήθηκε στα δικαιώματα επικοινωνίας του προσφεύγοντος, τα οποία έπρεπε να τροποποιηθούν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Ακόμα κι αν η Ε.Β. είχε δώσει ψευδείς διαβεβαιώσεις ότι θα παρέμενε στην Ελλάδα για να αποκτήσει την προσωρινή επιμέλεια των παιδιών – πράγμα που δεν αποδείχθηκε – αυτό δεν ήταν σχετικό με τη νομιμότητα της μετεγκατάστασης, δεδομένου ότι, εν πάση περιπτώσει, είχε τη μοναδική επιμέλεια και μπορούσε, επομένως, να αποφασίσει για τον τόπο διαμονής τους.

Όσον αφορά τη νέα απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων, με την οποία αποδόθηκε η επιμέλεια των παιδιών στον προσφεύγοντα, αυτή δεν επηρέασε το συμπέρασμα ότι η μετεγκατάσταση των παιδιών ήταν νόμιμη, επειδή δεν εκτελέστηκε ποτέ στη Γερμανία και, ακόμη σημαντικότερο, επειδή εκείνη την εποχή τα παιδιά διέμεναν συνήθως στη Γερμανία. Τα εθνικά δικαστήρια απέρριψαν τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι η ανωτέρω απόφαση ήταν άμεσα εκτελεστή στη Γερμανία, βάσει του άρθρου 42 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, διευκρινίζοντας ότι δεν επρόκειτο για απόφαση επιστροφής των παιδιών σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 8 του Κανονισμού και ότι είχε εκδοθεί πριν από την απόφαση του Πρωτοδικείου του Ντίσελντορφ επί της αίτησης του προσφεύγοντος για επιστροφή των παιδιών βάσει της Σύμβασης της Χάγης, η οποία εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2015. Ως εκ τούτου, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 10 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν είχε εφαρμογή και ότι το άρθρο 8 του Κανονισμού, το οποίο ορίζει ότι αρμόδια είναι τα δικαστήρια της χώρας όπου τα παιδιά διαμένουν συνήθως, ήταν η κατάλληλη νομική βάση για τον καθορισμό της δικαιοδοσίας.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η έννοια της «επιμέλειας», στο πλαίσιο της Σύμβασης της Χάγης, έχει αυτόνομη σημασία, καθώς πρέπει να εφαρμόζεται σε όλα τα Συμβαλλόμενα Κράτη στη Σύμβαση και ενδέχεται να ορίζεται διαφορετικά στα νομικά τους συστήματα. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι, παρότι κατ' αρχήν η Σύμβαση της Χάγης εφαρμόζεται μόνο σε παραβιάσεις της επιμέλειας, από το Προοίμιο και τα άρθρα 1(β) και 21 προκύπτει ότι στοχεύει επίσης στην προστασία των δικαιωμάτων επικοινωνίας.

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η μετεγκατάσταση της Ε.Β. και των παιδιών από την Ελλάδα στη Γερμανία αναμφίβολα εμπόδισε την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων επικοινωνίας του προσφεύγοντος, όπως αυτά καθορίστηκαν στην πρώτη απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων, καθιστώντας την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων ανέφικτη. Παρατηρεί, ωστόσο, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1518 του Αστικού Κώδικα, η επιμέλεια ενός παιδιού περιλαμβάνει και το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής του. Ομοίως, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 9 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ο όρος «δικαιώματα επιμέλειας» περιλαμβάνει το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής των παιδιών. Όταν μετεγκαταστάθηκε στη Γερμανία, η Ε.Β. είχε τη μοναδική επιμέλεια των παιδιών βάσει της ανωτέρω απόφασης. Το Δικαστήριο, επομένως, δεν βρίσκει λόγο να διαφωνήσει με την κρίση των εθνικών δικαστηρίων, ότι η μετεγκατάσταση των παιδιών δεν ήταν παράνομη όταν έλαβε χώρα. Το ίδιο ισχύει και για τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος, ότι οι εθνικές αρχές έπρεπε να εφαρμόσουν το άρθρο 11 παρ. 7 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, δεδομένου ότι αυτό εφαρμόζεται μόνο σε περιπτώσεις παράνομης μετεγκατάστασης.

Επιπλέον, όσον αφορά τη νέα απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων, το Δικαστήριο δεν διαπιστώνει κανέναν λόγο να παρεκκλίνει από την κρίση των εθνικών δικαστηρίων, ότι δεν ήταν άμεσα εκτελεστή στη Γερμανία. Από το κείμενο του άρθρου 42 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια προκύπτει σαφώς ότι αναφέρεται σε αποφάσεις επιστροφής παιδιού σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 8 του Κανονισμού, δηλαδή σε «μεταγενέστερη απόφαση που διατάσσει την επιστροφή του παιδιού, εκδοθείσα από δικαστήριο αρμόδιο βάσει του Κανονισμού». Η απόφαση αυτή, ωστόσο, δεν ήταν τέτοια απόφαση κατά το άρθρο 11 παρ. 8. Ειδικότερα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι α) η απόφαση δεν αφορούσε την

επιστροφή των παιδιών, αλλά την επιμέλειά τους, β) εκδόθηκε από δικαστήριο το οποίο, με βάση μεταγενέστερες αποφάσεις άλλων εθνικών δικαστηρίων, κρίθηκε ότι δεν είχε δικαιοδοσία, δεδομένου ότι τα παιδιά διέμεναν συνήθως στη Γερμανία, και γ) δεν αποτελούσε «μεταγενέστερη απόφαση», αφού είχε εκδοθεί πριν από την απόφαση των γερμανικών δικαστηρίων για την επιστροφή των παιδιών. Συνεπώς, το Δικαστήριο συμμερίζεται το συμπέρασμα των εθνικών δικαστηρίων, ότι η ανωτέρω απόφαση δεν ήταν άμεσα εκτελεστή σύμφωνα με το άρθρο 42 του Κανονισμού, παρά το γεγονός ότι είχε εκδοθεί σχετικό πιστοποιητικό από τις εγχώριες αρχές.

Υπό το φως των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα εθνικά δικαστήρια, ερμηνεύοντας τις συναφείς διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 9, 10, 11 παρ. 7-8 και 42 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, αντιμετώπισαν πλήρως τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος και ότι η ερμηνεία τους δεν ήταν αυθαίρετη ή προδήλως παράλογη. Αντιθέτως, έλαβαν υπόψη όλα τα στοιχεία που πρόβαλε ο προσφεύγων, καθώς και την ερμηνεία των σχετικών διατάξεων από το ΔΕΕ, το Προοίμιο του Κανονισμού, τη Σύμβαση της Χάγης και τον σκοπό των σχετικών διατάξεων, και κατέληξαν ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 10 του Κανονισμού δεν πληρούνταν υπό τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης.

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι πρωτίστως αρμόδιες για την επίλυση ζητημάτων ερμηνείας της εσωτερικής νομοθεσίας είναι οι εθνικές αρχές, ιδίως τα δικαστήρια. Αυτό ισχύει επίσης όταν η εσωτερική νομοθεσία παραπέμπει σε κανόνες γενικού διεθνούς δικαίου ή σε διεθνείς συμβάσεις. Ο ρόλος του Δικαστηρίου περιορίζεται στη διαπίστωση του κατά πόσον οι κανόνες αυτοί είναι εφαρμοστέοι και κατά πόσον η ερμηνεία τους είναι συμβατή με τη Σύμβαση²³. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο Κανονισμός Βρυξέλλες Ια και η Σύμβαση της Χάγης δεν προσφέρουν ακριβή ορισμό της «συνήθους διαμονής» του παιδιού, ούτε παρέχουν καθοδήγηση σχετικά με τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμοστούν για τον προσδιορισμό της. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει επανειλημμένως κρίνει ότι πρόκειται για έναν αυτόνομο όρο του δικαίου της ΕΕ, ο οποίος πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του περιεχομένου των σχετικών διατάξεων και των στόχων του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, ιδίως αυτών που απορρέουν από την αιτιολογική σκ. 12 του Προοιμίου, σύμφωνα με την οποία οι λόγοι αρμοδιότητας που θεσπίζει διαμορφώνονται με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και, ειδικότερα, βάσει του κριτηρίου της εγγύτητας. Το ΔΕΕ έχει επίσης κρίνει ότι η συνήθης διαμονή του παιδιού, κατά την έννοια του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, είναι το μέρος που αποτελεί στην πράξη το κέντρο της ζωής του παιδιού²⁴.

Όσον αφορά τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, κατά την εφαρμογή του άρθρου 8 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, τα εθνικά δικαστήρια έλαβαν υπόψη διάφορα στοιχεία για να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά είχαν τη συνήθη διαμονή τους στη Γερμανία. Συγκεκριμένα, σημείωσαν ότι: α) η Ε.Β. είχε δηλώσει στις τοπικές αρχές και στον γερμανικό ασφαλιστικό φορέα ότι τόπος κατοικίας τους ήταν η Γερμανία, β) η Ε.Β. είχε ξεκινήσει να εργάζεται και τα δύο παιδιά είχαν αρχίσει να φοιτούν σε παιδικό σταθμό όπου είχαν προσαρμοστεί σχετικά καλά, γ) είχαν αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις με τους παιδαγωγούς, τα άλλα παιδιά της ηλικίας τους, καθώς και με την ευρύτερη οικογένεια και τους φίλους της Ε.Β., δ) είχαν γερμανική ιθαγένεια και μπορούσαν να μιλούν γερμανικά, καθώς η μητέρα τους ήταν αυτή που τους φρόντιζε ακόμη και όταν ζούσαν στην Ελλάδα, και ε) γενικά, κατά τη διάρκεια του έτους από τη μετεγκατάστασή τους έως την κατάθεση της αίτησης του προσφεύγοντα, τα παιδιά είχαν προσαρμοστεί καλά στο νέο τους περιβάλλον, είχαν αναπτύξει καλές σχέσεις με οικογένεια και φίλους, φοιτούσαν σε σχολείο και είχαν εξελίξει τη χρήση της γερμανικής γλώσσας. Επιπλέον, τα δικαστήρια παρατήρησαν ότι ο ισχυρισμός του προσφεύγοντα, ότι η μετεγκατάσταση ήταν παράνομη, δεν επηρέαζε τον καθορισμό της συνήθους διαμονής, η οποία εξετάστηκε βάσει των παραγόντων που αναφέρονται ενδεικτικά στη νομολογία του ΔΕΕ.

Από την ανάλυση των σχετικών αποφάσεων προκύπτει ότι τα εθνικά δικαστήρια προέβησαν σε διεξοδική αξιολόγηση όλων αυτών των παραγόντων και απάντησαν λεπτομερώς σε όλα τα επιχειρήματα του προσφεύγοντα. Έλαβαν υπόψη και αναφέρθηκαν στη νομολογία του ΔΕΕ, από την οποία άντλησαν καθοδήγηση ως προς τους παράγοντες που υποδεικνύουν τη συνήθη διαμονή των

²³. Βλ. ΕΔΔΑ *Waite και Kennedy κατά Γερμανίας* (Προσφυγή Νο 26083/94), απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1999 του Τμήματος Ευρείας Σύθεσης.

²⁴. Βλ. ΔΕΕ C-512/17, *HR*, 28.06.2018, ECLI:EU:C:2018:513, σκ. 42.

παιδιών. Εφάρμοσαν τις σχετικές αρχές με τη δέουσα προσοχή στις συγκεκριμένες διαφορές ανάμεσα στις υποθέσεις που είχαν τεθεί ενώπιον του ΔΕΕ και την υπό κρίση υπόθεση.

Ο προσφεύγων δεν ανέφερε κανένα στοιχείο που να υποδηλώνει ότι τα παιδιά είχαν τη συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα, πέραν του ότι υποστήριξε πως η διάρκεια του ενός έτους που τα παιδιά έζησαν στη Γερμανία ήταν μικρότερη από αυτή που είχαν ζήσει στην Ελλάδα. Ωστόσο, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, το επιχείρημα αυτό δεν αρκεί για να υπερισχύσει της ενδελεχούς αξιολόγησης όλων των παραγόντων από τα δικαστήρια, οι οποίοι καταδείκνυαν ότι τα παιδιά είχαν ενταχθεί πλήρως στο νέο τους περιβάλλον, το οποίο είχε γίνει το κέντρο της ζωής τους, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ και το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι τα εθνικά δικαστήρια προέβησαν στη δική τους ανεξάρτητη εκτίμηση του κατά πόσον τα παιδιά είχαν προσαρμοστεί στη ζωή στη Γερμανία, ανεξάρτητα από την αντίστοιχη αξιολόγηση των γερμανικών δικαστηρίων, τα οποία, κατά την εκδίκαση της έφεσης του προσφεύγοντα, είχαν ήδη εκδώσει απόφαση απορρίπτοντας την αίτησή του για επιστροφή των παιδιών στην Ελλάδα βάσει του άρθρου 12 της Σύμβασης της Χάγης.

Το τελευταίο μέρος της προσφυγής αφορούσε την απόρριψη της αίτησής του να εξεταστεί η υπόθεσή του βάσει του άρθρου 12 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια, που αφορά την παρέκταση αρμοδιότητας. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν επίσης αρμοδιότητα σε υποθέσεις γονικής μέριμνας όταν το παιδί έχει ουσιαστική σύνδεση με το εν λόγω κράτος μέλος και η αρμοδιότητα των δικαστηρίων έχει γίνει δεκτή ρητά ή με άλλον σαφή τρόπο από όλα τα μέρη της διαδικασίας κατά τον χρόνο που επιλαμβάνεται το δικαστήριο και η εν λόγω αρμοδιότητα είναι προς το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού. Τα εθνικά δικαστήρια εξέτασαν επιμελώς τον ισχυρισμό και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε ρητή ή σιωπηρή αποδοχή από την Ε.Β. της αρμοδιότητας των ελληνικών δικαστηρίων και, ως εκ τούτου, το άρθρο 12 δεν είχε εφαρμογή. Συγκεκριμένα, η αγωγή της Ε.Β. για την επιμέλεια των παιδιών είχε ασκηθεί τον Νοέμβριο του 2013, πριν από τη μετεγκατάστασή της στη Γερμανία, και στη συνέχεια αποσύρθηκε. Επιπλέον, κατά τη διαδικασία που κατέληξε στην απόφαση επί της δεύτερης αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων του προσφεύγοντα, η πληρεξούσια δικηγόρος της Ε.Β. εμφανίστηκε μόνο στην πρώτη δικάσιμο για να ζητήσει αναβολή, κάτι που δεν μπορούσε να εκληφθεί ως σαφής αποδοχή αρμοδιότητας, ενώ στη συνέχεια προέβαλε ένσταση κατά της αρμοδιότητας των ελληνικών δικαστηρίων. Επικαλούμενο τη νομολογία του ΔΕΕ, το Εφετείο κατέληξε ότι οι διατάξεις περί παρέκτασης αρμοδιότητας του άρθρου 12 παρ. 3 του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια αναφέρονται μόνο στο σύνολο των διαδικασιών για τις οποίες έχει γίνει αποδοχή της αρμοδιότητας και δεν επεκτείνονται σε άλλες διαδικασίες. Επισήμανε επιπλέον ότι, εν πάση περιπτώσει, η παρέκταση αρμοδιότητας πρέπει να αποφασίζεται και προς το συμφέρον του παιδιού, κάτι που δεν συνέβαινε στην προκειμένη περίπτωση, καθώς τα παιδιά είχαν ήδη εγκατασταθεί στη Γερμανία για 3,5 έτη και η διεξαγωγή διαδικασίας σε άλλο κράτος από αυτό της συνήθους διαμονής τους θα παρέβλεπε τη σημασία του κριτηρίου της εγγύτητας ως προς το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών.

Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το εθνικό δικαστήριο ανέλυσε επιμελώς τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντα και εξέτασε όλες τις σχετικές περιστάσεις πριν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Ε.Β. δεν είχε ποτέ αποδεχθεί την αρμοδιότητα για τη συγκεκριμένη διαδικασία, και ότι, εν πάση περιπτώσει, μια τέτοια παρέκταση θα ήταν αντίθετη προς το συμφέρον των παιδιών. Το δικαστήριο στηρίχθηκε στη νομολογία του ΔΕΕ και παρείχε λεπτομερείς λόγους για την απόρριψη των ισχυρισμών του προσφεύγοντα. Υπό το φως των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η αξιολόγηση και ερμηνεία των σχετικών διατάξεων από τα εθνικά δικαστήρια δεν ήταν αυθαίρετη και ότι ήταν σύμφωνη με το υπέρτερο συμφέρον των παιδιών.

Με βάση τα ανωτέρω, υπήρξε παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντα στον σεβασμό της οικογενειακής του ζωής και, συνεπώς, η ένσταση της Κυβέρνησης περί έλλειψης ιδιότητας του θύματος πρέπει να απορριφθεί. Τα ελληνικά δικαστήρια εξέτασαν την υπόθεση και εξέδωσαν αποφάσεις που έλαβαν ιδιαίτερα υπόψη την αρχή της υπεροχής του συμφέροντος των παιδιών – τα οποία φαινόταν να έχουν ενταχθεί πολύ καλά στο νέο τους περιβάλλον. Οι αποφάσεις τους δεν φαίνονται να είναι αυθαίρετες. Το Δικαστήριο, επομένως, δεν βρίσκει επιτακτικό λόγο για να αποκλίνει από τα πορίσματα των εθνικών δικαστηρίων στην υπόθεση.

Το Δικαστήριο καταλήγει ότι, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη να δοθεί έμφαση στα ειδικά πραγματικά περιστατικά στις υποθέσεις που αφορούν παιδιά, η εκτίμηση των ελληνικών δικαστηρίων υπό το φως των απαιτήσεων του Κανονισμού Βρυξέλλες Ια δεν συνιστά παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης, καθώς ήταν ανάλογη προς τον νόμιμο σκοπό που επιδιώχθηκε.

Μη παραβίαση άρθρου 8.

Υπόθεση H.W. κατά Γαλλίας (Προσφυγή Νο 13805/21), απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2025

υπαιτιότητα διαζυγίου – παύση σεξουαλικών επαφών

Η προσφεύγουσα H.W., Γαλλίδα υπήκοος, παντρεύτηκε τον J.C. το 1984 και απέκτησαν τέσσερα παιδιά. Τον Ιούλιο του 2015, η προσφεύγουσα άσκησε αγωγή διαζυγίου, ισχυριζόμενη ότι ο σύζυγός της είχε δώσει προτεραιότητα στην επαγγελματική του ζωή και ότι ήταν κακότροπος, βίαιος και προσβλητικός απέναντί της. Ο σύζυγός της άσκησε ανταγωγή ισχυριζόμενος ότι το διαζύγιο έπρεπε να εκδοθεί εις βάρος της, καθώς – όπως ισχυρίστηκε – δεν είχε εκπληρώσει τα συζυγικά της καθήκοντα και είχε παραβιάσει το καθήκον αμοιβαίου σεβασμού των συζύγων προβαίνοντας σε συκοφαντικές προς αυτόν κατηγορίες. Επικουρικά ζήτησε διαζύγιο λόγω ανεπανόρθωτου κλονισμού.

Το Tribunal de Grande Instance των Βερσαλλιών απέρριψε αμφότερες τις αγωγές, κρίνοντας ότι δεν μπορούσε το διαζύγιο να χορηγηθεί για λόγους υπαιτιότητας. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα προβλήματα υγείας της προσφεύγουσας μπορούσαν να δικαιολογήσουν τη μακροχρόνια έλλειψη σεξουαλικών σχέσεων του ζευγαριού, χορήγησε το διαζύγιο λόγω ανεπανόρθωτου κλονισμού, καθώς διαπίστωσε ότι το ζευγάρι δεν ζούσε μαζί για περισσότερο από δύο έτη κατά τον χρόνο κατάθεσης των αγωγών διαζυγίου. Η προσφεύγουσα άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής. Το Εφετείο των Βερσαλλιών κήρυξε τη λήξη του γάμου και απέδωσε υπαιτιότητα αποκλειστικά στην προσφεύγουσα με την αιτιολογία ότι η συνεχιζόμενη έλλειψη σεξουαλικών σχέσεων με τον σύζυγό της, που δεν δικαιολογούνταν από τα προβλήματα υγείας της, συνιστούσε σοβαρή και επανειλημμένη παραβίαση των συζυγικών της καθηκόντων και υποχρεώσεων, καθιστώντας αδύνατη τη συνέχιση της συζυγικής σχέσης. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο απέρριψε την αναίρεση της προσφεύγουσας.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η προσφεύγουσα δεν διαμαρτυρήθηκε για την έκδοση του διαζυγίου, το οποίο είχε επίσης ζητήσει, αλλά για την αιτιολογία εκδόσεως του διαζυγίου. Έκρινε ότι η επαναβεβαίωση της αρχής των «συζυγικών υποχρεώσεων» και το γεγονός ότι το διαζύγιο είχε εκδοθεί με την αιτιολογία ότι η προσφεύγουσα είχε παύσει κάθε σεξουαλική σχέση με τον σύζυγό της συνιστούσαν παρέμβαση στο δικαίωμά της για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, στη γενετήσια ελευθερία και στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης του σώματός της.

Επίσης, σημείωσε ότι η νομική βάση για το διαζύγιο ήταν νομικές διατάξεις του γαλλικού Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με τις οποίες διαζύγιο λόγω υπαιτιότητας χορηγείται όταν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία σοβαρής και επανειλημμένης παραβίασης των συζυγικών καθηκόντων και υποχρεώσεων, που αποδίδεται σε έναν από τους δύο συζύγους και οδηγεί σε ανεπανόρθωτο κλονισμό του γάμου. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του γαλλικού Ακυρωτικού Δικαστηρίου, οι σύζυγοι υπόκεινται σε συζυγικά καθήκοντα και η μη εκπλήρωσή τους μπορεί να αποτελεί λόγο διαζυγίου. Παρόλο που το Ακυρωτικό Δικαστήριο, εν τω μεταξύ, δεν έχει επαναβεβαιώσει την εν λόγω νομολογία εδώ και πολλά χρόνια, δεν έχει πάντως παρεκκλίνει ρητώς από αυτήν, με συνέπεια τα κατώτερα δικαστήρια να συνεχίζουν να την εφαρμόζουν. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι καταγγελλόμενες παραβιάσεις στηρίζονταν στην πάγια νομολογία των εθνικών δικαστηρίων.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι ο σκοπός των καταγγελλόμενων παρεμβάσεων, οι οποίες αφορούν το δικαίωμα κάθε συζύγου να τερματίσει τη συζυγική σχέση, συνδεόταν με την «προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων» κατά την έννοια της Σύμβασης. Το Δικαστήριο όφειλε να εξετάσει εάν τα εθνικά δικαστήρια είχαν επιτύχει μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των διακυβευόμενων συγκρουόμενων συμφερόντων.

Εν προκειμένω, η έννοια των «συζυγικών υποχρεώσεων», όπως αυτή ορίζεται στην εθνική έννομη τάξη, δεν λάμβανε υπόψη καθόλου το δικαίωμα συναίνεσης σε σεξουαλικές σχέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι κάθε μη συναινετική πράξη σεξουαλικού χαρακτήρα συνιστά μορφή

σεξουαλικής βίας. Σημείωσε, επίσης, ότι η μη εκπλήρωση των συζυγικών υποχρεώσεων θα μπορούσε να αποτελεί λόγο που να δικαιολογεί τη χορήγηση διαζυγίου και, παράλληλα, ότι θα μπορούσε να χρησιμεύσει και ως βάση για αγωγή αποζημίωσης, καθώς θα μπορούσε να έχει και περιουσιακές συνέπειες. Το Δικαστήριο, ωστόσο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ίδια η ύπαρξη μιας τέτοιας συζυγικής υποχρέωσης αντίκειται τόσο στη σεξουαλική ελευθερία και στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του σώματος όσο και στη θετική υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών να λαμβάνουν μέτρα στο πλαίσιο της πρόληψης και της καταπολέμησης της ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι η συναίνεση για γάμο δεν μπορεί να συνεπάγεται συναίνεση και σε μελλοντικές σεξουαλικές σχέσεις. Μια τέτοια ερμηνεία θα ισοδυναμούσε με αποδοχή του συζυγικού βιασμού. Η συναίνεση, όμως, πρέπει να αντανakλά την ελεύθερη βούληση της συζύγου να έχει σεξουαλικές σχέσεις σε δεδομένη χρονική στιγμή και υπό συγκεκριμένες περιστάσεις.

Το Δικαστήριο δεν διακρίνει, στην παρούσα υπόθεση, κάποιον ιδιαιτέρως σοβαρό λόγο που να δικαιολογεί μια τέτοια παρέμβαση στη σφαίρα της σεξουαλικότητας. Σημειώνει ότι ο σύζυγος της προσφεύγουσας είχε τη δυνατότητα να ασκήσει αγωγή διαζυγίου επικαλούμενος ως νομική βάση ανεπανόρθωτο κλονισμό του γάμου και όχι ως επικουρική βάση, όπως έκανε.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η επαναβεβαίωση της αρχής των συζυγικών υποχρεώσεων και η χορήγηση του διαζυγίου λόγω αποκλειστικής υπαιτιότητας της προσφεύγουσας δεν βασίστηκε σε επαρκή αιτιολογία, καθώς και ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν πέτυχαν μια δίκαιη εξισορρόπηση των διακυβευόμενων συγκρουόμενων συμφερόντων.

Παραβίαση άρθρου 8.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαπίστωση της παραβίασης αποτελούσε επαρκή και δίκαιη ικανοποίηση ως αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη η προσφεύγουσα.

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 12 – Γενική απαγόρευση διακρίσεων

Υπόθεση Ferrero Quintana κατά Ισπανίας (Προσφυγή No 2669/19), απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2024

χαμηλόβαθμοι αστυνομικοί – όριο ηλικίας – πρόσληψη

Ο προσφεύγων έλαβε προσωρινή άδεια να συμμετάσχει σε δημόσιο διαγωνισμό για την κάλυψη διαφόρων θέσεων αστυνομικών του κατώτερου βαθμού στο αστυνομικό σώμα της Αυτόνομης Κοινότητας της Χώρας των Βάσκων (Ertzaintza), παρόλο που υπερέβαινε το όριο ηλικίας των 35 ετών. Πέρασε με επιτυχία τις διάφορες δοκιμασίες, αλλά δεν προσλήφθηκε λόγω της ηλικίας του.

Ενώπιον του Δικαστηρίου ισχυρίστηκε ότι οι ιατρικές εξετάσεις και οι δοκιμασίες σωματικής καταλληλότητας στις οποίες είχε υποβληθεί επιβεβαίωσαν ότι ήταν σωματικά ικανός να ασκήσει τα καθήκοντα της θέσης και ότι, ως εκ τούτου, υπήρξε θύμα διάκρισης λόγω ηλικίας, πράγμα που συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 12.

Το Δικαστήριο εξέτασε εάν πληρούσαν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 12 και διαπίστωσε, αρχικά, ότι ο προσφεύγων είχε λάβει αποτελέσματα που τον καθιστούσαν κατάλληλο για μία από τις προσφερόμενες θέσεις, αλλά δεν προσλήφθηκε αποκλειστικά λόγω της ηλικίας του, που συνιστά «άλλο καθεστώς» κατά την έννοια του άρθρου αυτού. Εξέτασε εάν υπήρξε διαφορά μεταχείρισης μεταξύ προσώπων σε ανάλογες καταστάσεις και σημείωσε ότι υπήρχαν δύο συγκρίσιμες κατηγορίες, εκ των οποίων η μία είχε τύχει λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης λόγω του γεγονότος ότι είχε υπερβεί συγκεκριμένο όριο ηλικίας: άτομα έως 35 ετών που ήθελαν να συμμετάσχουν στον διαγωνισμό και άτομα άνω των 35 ετών. Τέλος, αξιολογώντας εάν η διαφορά μεταχείρισης επιδίωκε θεμιτό σκοπό και εάν αυτή ήταν δικαιολογημένη, τόνισε ότι τα Συμβαλλόμενα Κράτη απολαμβάνουν ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας κατά τον καθορισμό των κανόνων πρόσβασης σε δημόσιες θέσεις και των όρων απασχόλησης, το οποίο καλύπτει και την πρόσληψη στα σώματα ασφαλείας.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποτελούν όλες οι διακρίσεις λόγω ηλικίας μορφή αθέμιτης διάκρισης. Ούτε έχουν όλες την ίδια σημασία για το θιγόμενο πρόσωπο. Στην παρούσα υπόθεση, ο προσφεύγων δεν ανήκε σε ευάλωτη ομάδα. Συμμετείχε σε διαγωνισμό για να καταλάβει θέση στον δημόσιο τομέα και όχι για την άσκηση θεμελιώδους δικαιώματος αναγνωρισμένου από τη Σύμβαση. Οι εθνικές αρχές

απολάμβαναν, επομένως, ευρύ περιθώριο εκτίμησης. Ως προς το αν ο σκοπός ήταν θεμιτός, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε ήδη αποφανθεί, σε ανάλογη υπόθεση, ότι η διασφάλιση της επιχειρησιακής ικανότητας και της εύρυθμης λειτουργίας των σωμάτων ασφαλείας αποτελεί θεμιτό στόχο κατά το άρθρο 4(1) της Οδηγίας 2000/78/EK.

Συνεπώς, το Δικαστήριο θεώρησε ότι, παρόλο που ο αποκλεισμός του προσφεύγοντος οφειλόταν στην ηλικία του, σκοπός δεν ήταν ο αποκλεισμός του καθαυτός, αλλά η εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του αστυνομικού σώματος, σκοπός θεμιτός βάσει του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 12. Ως προς το αν η αιτιολογία ήταν αντικειμενική και λογική, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η ηλικία μπορεί να είναι σχετική για την αξιολόγηση της σωματικής ικανότητας. Τα καθήκοντα των εν λόγω αστυνομικών ήταν επιχειρησιακά και απαιτούσαν ιδιαίτερη φυσική ικανότητα. Οποιαδήποτε φυσική αδυναμία θα μπορούσε να έχει σοβαρές συνέπειες για τους ίδιους, τρίτους, αλλά και για τη δημόσια τάξη.

Η φυσική κατάσταση έπρεπε να αξιολογείται δυναμικά, λαμβάνοντας υπόψη την υπηρεσία που θα έπρεπε να προσφέρουν τα επόμενα έτη και όχι μόνο τη στιγμή του διαγωνισμού. Έτσι, ακόμη και αν ο προσφεύγων και άλλοι υποψήφιοι άνω των 35 ήταν σε άριστη φυσική κατάσταση κατά τον διαγωνισμό, ήταν θεμιτό να προβλεφθεί η μελλοντική φθορά. Οι αστυνομικοί άνω των 55 ετών θεωρούνταν ότι δεν είχαν πλήρως την απαραίτητη φυσική κατάσταση και δικαιούνταν μείωση ωραρίου και απαλλαγή από νυχτερινή εργασία. Αυτά τα προνόμια από την ηλικία των 56 ετών σήμαιναν ότι η «ενεργή» περίοδος ήταν μικρότερη σε σχέση με άλλα επαγγέλματα, κάτι που επηρέαζε την επιχειρησιακή λειτουργία του σώματος. Επομένως, ήταν θεμιτό να υπάρχουν αρκετοί «νεότεροι» αστυνομικοί.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι ζητήματα εσωτερικής οργάνωσης εμπίπτουν στο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας των κρατών. Το εθνικό δίκαιο επέτρεπε τον καθορισμό ηλικιακών ορίων, ελάχιστου ύψους κ.λπ. για φορείς όπως η εθνική αστυνομία, η πυροσβεστική και ο στρατός. Άλλα σώματα ασφαλείας είχαν επίσης θέσει όρια ηλικίας. Το Ανώτατο Δικαστήριο είχε κρίνει ότι αυτά τα όρια ήταν αναγκαία και αναλογικά για τη διατήρηση της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών. Είχε, μάλιστα, λάβει υπόψη του και τη σχετική νομολογία του ΔΕΕ στην ίδια υπόθεση. Το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν προσλήφθηκε λόγω ηλικίας σήμαινε ότι αντιμετωπίστηκε διαφορετικά από άλλους υποψήφιους. Ωστόσο, η διαφοροποίηση αυτή επιδίωκε θεμιτό σκοπό και δεν υπερέβαινε τα αναγκαία όρια για την επίτευξή του.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο καθορισμός ανώτατου ορίου ηλικίας στα 35 έτη για την πρόσληψη αστυνομικών του κατώτερου βαθμού στην Ertzaintza ήταν αναγκαίος για τη διατήρηση της λειτουργικής ικανότητας του σώματος. Λαμβάνοντας υπόψη το ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη στον τομέα αυτό, οι εθνικές αρχές παρείχαν επαρκείς και συναφείς λόγους για τη λήψη του μέτρου.

Μη παραβίαση άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αρ. 12.